

Nove tehnologije i zaštita autorskih prava s naglaskom na zaštitu autorskih prava na internetu

---

Lelas, Gabriela

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department for Forensic Sciences / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:227:829897>

Rights / Prava: [Attribution-NoDerivs 3.0 Unported/Imenovanje-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA
FORENZIČNE ZNANOSTI
FORENZIKA I NACIONALNE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD
NOVE TEHNOLOGIJE I ZAŠTITA AUTORSKIH PRAVA S
NAGLASKOM NA ZAŠTITU AUTORSKIH PRAVA NA INTERNETU

GABRIELA LELAS

Split, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA
FORENZIČNE ZNANOSTI
FORENZIKA I NACIONALNE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

NOVE TEHNOLOGIJE I ZAŠTITA AUTORSKIH PRAVA S NAGLASKOM
NA ZAŠTITU AUTORSKIH PRAVA NA INTERNETU

PROF. DR. SC. JOZO ČIZMIĆ

GABRIELA LELAS

717/2021

Split, rujan 2023.

Rad je izrađen u Splitu,
pod nadzorom mentora prof. dr. sc. Jozе Čizmića,
u vremenskom razdoblju od lipnja 2023. godine do rujna 2023. godine.

Datum predaje diplomskog rada: 01 rujan 2023.

Datum prihvaćanja rada: 04. rujan 2023.

Datum usmenog polaganja: 11. rujan 2023.

Ispitno povjerenstvo:

1. Izv. prof. dr. sc. Marija Boban
2. Doc. dr. sc. Nina Mišić
3. Prof. dr. sc. Jozo Čizmić

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Cilj rada.....	3
3. Izvor podataka i metode	4
4. Intelektualno vlasništvo i zaštita intelektualnog vlasništva	5
4.1. Intelektualno vlasništvo: okvir autorskog prava	5
4.1.1. Definiranje intelektualnog vlasništva	6
4.1.2. Važnost intelektualnog vlasništva	6
4.1.3. Sustav intelektualnog vlasništva	7
4.2. Zaštita intelektualnog vlasništva	7
4.2.1. Prava intelektualnog vlasništva	8
4.3. Kategorije intelektualnog vlasništva i prava koja ih štite	11
4.3.1. Industrijska kategorija	11
5. Autorsko pravo i njegova zaštita	18
5.1. Definiranje autorskog prava	18
5.1.1. Definiranje autorskog prava prema načelima zaštite	18
5.1.2. Važnost autorskog prava	19
5.2. Zaštita autorskog prava	20
5.2.1. Europski okvir zaštite autorskog prava	21
5.2.2. Okvir zaštite autorskog prava u Republici Hrvatskoj	21
5.3. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima	24
5.3.1. Autorska djela koja podliježu zaštiti autorskog prava	25
5.3.2. Subjekti autorskog prava	25
5.3.3. Sadržaj prava: moralna prava i imovinska prava	26
5.3.4. Ostvarivanje i vremensko ograničenje autorskog prava	27
5.4. Srodna prava	27
6. Nove tehnologije i zaštita autorskih prava	29
6.1. Autorska prava u digitalnom dobu	29
6.1.1. Pojam autora u vrijeme digitalne tehnologije i novih medija	30
6.1.2. Autorska prava u vrijeme digitalne tehnologije i novih medija	30

7. Analiza problema zaštite autorskog prava na internetu	32
7.1. Načini svakodnevnog kršenja autorskih prava na internetu	32
7.1.1. Određivanje granice između privatne i javne upotrebe	32
7.1.2. Plagiranje	33
7.1.3. Nezakonito korištenje baze podataka	34
7.1.4. Nezakonito korištenje računalnog softwera	34
7.2. Pravni okvir zaštite autorskih prava na internetu	34
7.2.1. Zaštita autorskih prava na internetu u Europskoj uniji	34
8. Rezultati i rasprava	37
9. Zaključak	40
10. Literatura	42
11. Sažetak	44
12. Abstract	45
13. Životopis	46
Izjava o akademskoj čestitosti	47

1. Uvod

Autorsko pravo dio je intelektualnog vlasništva. Radi se o kreaciji uma određene osobe koja je stvorila neko djelo. Time je ta osoba i vlasnik tog djela. Poput bilo kakve imovine koju jedna osoba posjeduje ni autorsko djelo i autorsko pravo koje autor polaže na njega ne treba biti različito. Kod ove kategorije imovine autora često dolazi do njenog nepoštivanja, prije svega jer se autorsko djelo ne mjeri jednakom težinom kao nečija primjerice kuća ili auto, a potom i iz razloga jer je autorsko djelo, za razliku od spomenutih, autor upravo i napravio za širu javnost. Bilo zbog svoga ugleda i časti, bilo zbog ostvarivanja određene materijalne koristi.

U svim državama zakonima su definirani pojmovi autora, autorskih djela i autorskih prava kojima se ta djela štite. Pored objašnjenih pojmova, propisuje se način na koja se ta prava ostvaruju i vremensko određuje vrijeme trajanja njihove zaštite koji se različito u ovisnosti od države do države, a u radu se uzelo konkretno nacionalno zakonodavstvo Republike Hrvatske i njen na snazi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima.

Kako je novo vrijeme donijelo i nove tehnologije, a autorska djela u cilju što bržeg prijenosa i dopiranja do sve većeg broja osoba, svoje su mjesto našla na internetu. Internet je postao centar autorskih djela, posebno kada se radi o filmovima, glazbi, knjizi, videoigrama, računalnim programima ali i ostalim vrstama, gotovo da za drugi način pristupa tim djelima više i ne znamo. No, koliko god se to na prvi mah čini dobro, svakoga dana ono pokazuje i svoju lošu stranu. Sadržaj autorskih djela postao je dostupan svima, svakom korisniku u svakom dijelu svijeta, pa je na neki način i prepušten na milost upravo njemu. Korisnik pristupanjem autorskom djelu s njim može učiniti što god poželi. Preuzeti ga, prenijeti ili predstaviti njegov sadržaj kao svoj, preoblikovati, oduzeti mu nešto, nešto dodati ili jednostavno ga izmijenit nikada nije bilo lakše, često da se takva vrsta kaznenog djela i ne sazna a rijetko i kada se sazna da se stavlja u bitna kaznena djela nad kojima bi se provodila kaznena istraga a počinitelj za to odgovarao.

Glede takvog problema pravni okvir i zakonodavstvo kako na nacionalnom, tako i na regionalnom i globalnom nivou nije dovoljno. Zakoni mogu biti jako dobri, kazne koje oni propisuju za kršenje autorskog prava mogu biti rigorozne, ali je u bespućima interneta bilo kakvim zakonima ovu problematiku nemoguće kontrolirati. Internet se svakodnevno mijenja,

načini komunikacije poprimaju mnoštvo oblika koji se zakonom ne mogu pratiti jer se zakoni ni približno tome ne mogu tako brzo donositi, a i da kojim slučajem mogu to nije uobičajena praksa.

Postavlja se pitanje što se onda može učiniti? Zakoni kao zakoni, moraju i trebaju postojati i mijenjanjem vremena i napretkom društva trebaju se donositi novi ili izmjenjivati i dopunjavati postojeći, ali glede zaštite autorskih prava na internetu kršenju tih prava jedino se može stati na kraj reguliranjem upravljanja autorskim sadržajem na internetu od onoga trenutka kada je on *uploadiran*, kako bi se korisnicima ilegalno korištenje tog sadržaja odmah svelo na minimalnu razinu. Da bi se i reguliralo potrebno je upoznati i analizirati kako se autorska djela na internetu iskorištavaju bez odobrenja autora, definirati načine na koji korisnik ili korisnici to čine i onda razmisliti o načinu reguliranja takvih stvari na međunarodnom nivou. Na taj način, korisnici bi, primjerice ukoliko im stranica ne dozvoljava kopiranje teksta ili slika, glazba ili film koji ilegalno preuzimaju preuzela se u jako lošoj kvaliteti koja je neupotrebljiva i za gledanje/slušanje a i daljnje distribuiranje, od neovlaštenog korištenja autorskog sadržaja i odustali, a zaštita autorskih prava bi zadržala određenu razinu. Ni u slučaju idealnog reguliranja, zaštita autorskih prava ne bi iščezla, ali bi bila minimalna i u onim slučajevima kada bi se i pojavljivala ostao bi Zakon koji bi sukladno svojim propisima počinitelja ilegalnog korisnika autorskog sadržaja priveo pravdi i dao mu da snosi posljedice koje kršenje autorskog prava sa sobom nosi.

2. Cilj rada

Problem istraživanja se odnosi na nemogućnost pronalaska adekvatnog načina zaštite autorskih prava u vrijeme novih tehnologija, a posebno interneta. Po ovom pitanju uviđa se problem sporosti donošenja zakona u odnosu na brzi razvoj interneta. Predmet istraživanja su autorska prava koja su autoru djela zagantirana zakonom. Također, daje se uvid u intelektualno vlasništvo kao krovni pojam autorskih prava.

Cilj rada je pronaći način na koji bi se zaštitio autorski sadržaj dostupan na internetu. Iako postoji kvalitetan zakonodavni okvir, konkretno u slučaju ovoga rada u Republici Hrvatskoj, i Europskoj uniji čije je zakone, smjernice i protokole Republika Hrvatska preuzela, zakoni kao pravni okvir, moraju i trebaju postojati i mijenjanjem vremena i napretkom društva trebaju se donositi novi ili izmjenjivati i dopunjavati postojeći. Ali glede zaštite autorskih prava na internetu kršenju tih prava jedino se može stati na kraj reguliranjem upravljanja autorskim sadržajem na internetu od onoga trenutka kada je on postavljen u *online* prostor, kako bi se korisnicima ilegalno korištenje tog sadržaja odmah svelo na minimalnu razinu. Stoga se u ovom radu nastojalo doći do načina zaštite autorskog sadržaja.

S znanstvenog stajališta cilj rada je pronaći što adekvatnije načine kako bi se autorska prava na internetu maksimalno zaštitila. S društvenog stajališta cilj rada je ukazati svim korisnicima interneta na ispravno korištenje sadržaja koji pronalaze na njemu.

3. Izvor podataka i metode

Da bi se došlo do cilja rada za indikatore bit će uzeti dosadašnji zakoni u Republici Hrvatskoj, od nje kao sastavnice velikih država do samostalne države, njihove kvalitetne strane ali i nedostaci koji sa sobom nose svakodnevno kršenje autorskih prava na internetu.

Istraživanje je zasnovano na primjeni određenih metoda. Koristit će se: metoda analize i sinteze sadržaja, induktivna i deduktivna metoda, povijesna i deskriptivna metoda.

METODA ANALIZE I SINTEZE SADRŽAJA - proučavanje raznih dokumenata u vezi s intelektualnim vlasništvom, kako na regionalnom tako i na domaćem nivou, kako bi se analizirao zakonski pristup autorskih prava..

INDUKTIVNA I DEDUKTIVNA METODA – na osnovu induktivne metode kroz rezultate istraživanja došlo se do općeg zaključka koji navodi da autorska prava nisu dovoljno zaštićena ako ih promatramo samo kroz zakonski okvir. Isto tako deduktivnom metodom se na osnovu općeg zaključka došlo do jedinica analize, odnosno stvari koje je potrebno primijeniti kako bi autorska prava bila dovoljno zaštićena i pored postojećeg zakona.

POVIJESNA I DESKRIPTIVNA METODA – metoda koja je bila nužna u radu u najvećem dijelu kako bi se istražilo samo donošenje zakona u vezi s autorskim pravima a potom i njegove promjene do zakona kojeg imamo danas, pogotovo njegov sastav obzirom na vrijeme interneta i novih tehnologija.

Zakoni predstavljaju pravni okvir neke države. Zakoni čine jednu državu funkcionalnom i stabilnom. Ukoliko su zakoni s kojima su u skladu svi ostali pravni akti nedovoljni i ne štite potpuno neku kategoriju, kao što su u ovom slučaju autorska djela, tada se od autora ne može očekivati stvaranje novih. To vodi do kočenja unapretku jedne države jer tehnološki napredak zahtjeva stalni razvoj i primjenu novih izuma, a kultura uvijek traži nove načine izražavanja. Na koncu, sam razvoj čovječanstva ovisi o razvoju novih ideja, kreacija i izuma koje mogu nastati samo kao produkt ljudskog intelekta.

Vremensko razdoblje seže od davne 1846., godine i prvog uređenog zakona kojem su predmet autorska prava pa sve do danas, a obuhvaća isključivo Republiku Hrvatsku.

4. Intelektualno vlasništvo i zaštita intelektualnog vlasništva

Kako bi došli do zaštite autorskog prava općenito, a potom i do konkretne teme zaštite autorskog prava u vremenu nove tehnologije, tj. U vrijeme interneta, prije svega je potrebno definirati autorsko pravo i analizirati što se pod njim podrazumijeva. Međutim, autorsko pravo, zajedno sa industrijskim pravom i srodnim pravom tek je kategorija mnogo veće kategorije: intelektualnog vlasništva. Kao takvog je sljeduju sva prava i definicije pojma intelektualnog vlasništva.

4.1. Intelektualno vlasništvo: okvir autorskog prava

Intelektualno vlasništvo, najjednostavnije definirano, odnosi se na kreaciju jednoga uma i obuhvaća sve od umjetnosti do izuma, računalnih programa za trgovačke znakove i druge komercijalne znakove. Intelektualno vlasništvo pokriva širok spektar aktivnosti i igra veoma važnu ulogu u kulturnom i ekonomskom aspektu života. S obzirom da je intelektualno vlasništvo, kao što je i rečeno vlastita kreacija uma određene osobe, stoga joj je važnost priznata nizom zakona koji ga kao takvoga štite i daju mu određena prava.

Intelektualno vlasništvo obuhvaća u sebi rezultate ljudskog duha, intelekta i materijalna dobra. Ono obuhvaća:

- Industrijsko vlasništvo u što spadaju patenti, žigovi, industrijska obličja ili dizajn, oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti, te topologija poluvodičkih proizvoda;
- autorska prava koja obuhvaćaju zaštitu autorskih djela, tj. svih duhovnih ostvarenja iz područja znanosti, umjetnosti, književnosti i druga stvaralaštva, bez obzira na vrstu i oblik izražavanja;
- srodna prava koja obuhvaćaju zaštitu prava umjetnika izvođača, prava proizvođača fonograma i prava organizacija za radiodifuziju (1).
-

4.1.1. Definiranje intelektualnog vlasništva

Intelektualno vlasništvo produkt je ljudskog stvaralaštva, odnosno ljudskih kreacija i inovacija koje predstavljaju jedinstven monopol u svijetu kojega je nužno štiti. Razvijene zemlje su intelektualno vlasništvo već odavno prepoznale kao jedini način razvitka svoga gospodarstva i zemlje općenito, time intelektualno vlasništvo, ukoliko je razvijeno, nudi nove proizvode i usluge čime država stječe konkurentsku prednost a time i sam razvitak. Intelektualno vlasništvo omogućava državama da nađu svoje mjesto kako na državnom tako i na regionalnom i međunarodnom nivo, a usporedno s time postanu globalni čimbenik suvremenog društvenog i gospodarskog razvoja.

Intelektualno vlasništvo je “vlasništvo” nad individualnim kreacijama. Ono se ne može „dotaknuti“ kao što je slučaj kod standardne imovine, no ima sve njezine karakteristike. Može se kupiti, prodati, licencirati, zamijeniti, pokloniti, naslijediti kao i svako drugo vlasništvo (2).

Zaključno, intelektualno vlasništvo predstavlja sve ono što je proizišlo iz ljudskog uma. Stoga se u ovom poglavlju daje detaljniji uvid u intelektualno vlasništvo, kao i kratki pregled njegove kategorije, tj. industrijskog vlasništva, dok je autorskom i srodnom pravu, sukladno s temom diplomskoga rada posvećeno sljedeće poglavlje.

4.1.2. Važnost intelektualnog vlasništva

Sam razvoj čovječanstva ovisi o stalnom razvoju novih ideja, a iz ideja i kreacija i izuma. Nove ideje, kreacije i izumi unaprjeđuju tehnologiju, a tehnološki napredak samu državu. Upravo iz toga proizlazi važnost intelektualnog vlasništva i potreba za njegovim očuvanjem.

Izumitelji, umjetnici, znanstvenici a i same korporacije konstantno imaju potrebu razvijati nešto novo. U tom smjeru razvijaju inovacije ulažući svoj novac, vrijeme i energiju. Kako bi bili potaknuti da to čine i dalje svaka inovacija treba se isplatiti. To znači da im je potrebno dati određena prava na njihov proizvod kako bi se isplatio njihov trud a istovremeno i određena inovacija zaštitila od onih koji bi tu inovaciju mogli prikazati kao svoju.

Intelektualno vlasništvo neizmjernu važnost pronalazi u ekonomskom aspektu države na čijem je nacionalnom teritoriju i pronađeno, odnosno registrirano. Perspektivan ekonomski razvoj

polazi od intelektualnog vlasništva na način da, ako jedna država ima kvalitetan sustav zaštite intelektualnog vlasništva potaknut će ljude na inovacije, a te inovacije poduzetnicima će iznjedriti odgovore na suvremene izazove u svijetu ekonomije i samim time postići konkurentnost na tržištu. Ako se utvrdi valjana zaštita intelektualnog vlasništva kvalitetnije se rješavaju problemi asimetričnih informacija na tržištu i diferenciraju svoj proizvod, u svijetu u kojemu se odigrava utakmica tržišne konkurentnosti, a to im omogućuje veću konkurentnost i bolje poziciju na tržištu. (3). Također, one države koje imaju kvalitetniji sustav zaštite prava intelektualnog vlasništva automatski predstavljaju područja atraktivna za strana ulaganja.

4.1.3. Sustav intelektualnog vlasništva

Sustav intelektualnog vlasništva za zadatak ima uspostaviti ravnotežu između prava i interesa različitih skupina, stvaratelja i potrošača. Poduzeća i konkurentskih poduzeća, kako u zemljama s velikim tako i u onima s malim dohotkom.

Ljudski um, odnosno ljudski intelekt razvija dolazi do novih saznanja i novih informacija, ta znanja i informacije predstavljaju nematerijalna dobra koja svoju vrijednost nalaze u prikazivanju drugim ljudima i upotrebom istih od strane tih ljudi. Kako bi se intelektualno vlasništvo, kao nematerijalno dobro, i zaštitilo stvorio se, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou sustav koji bi intelektualno vlasništvo i zaštitio. Taj sustav predstavlja niz zakona koji štite intelektualno vlasništvo, odnosno njegove dijelove kao što su industrijsko pravo te autorsko pravo i srodna prava,

Kada je sustav intelektualnog vlasništva učinkovit, odnosno kada dobro balansira i jedne i druge strane, kreatore ideja, proizvoda i usluga i njihove krajnje korisnike od koristi je svima, kako proizvođačima tako i potrošačima.

4.2. Zaštita intelektualnog vlasništva

Kreativna ili umjetnička realizacija neke ideje koja je plod ljudskog intelekta pripada njezinu stvaratelju te pod određenim uvjetima predstavlja njegovo intelektualno vlasništvo (4). Inovacija sama po sebi predstavlja mnogobrojnu korist kako za društvo i poduzetništvo.

Poduzetnička aktivnost usko je vezana s rastom nacionalne ekonomije. Obrnuto, razvijena ekonomija plodno je tlo za daljnji razvoj inovacija; kako proizvoda tako i usluga, čiji je ključni aspekt zaštita intelektualnog vlasništva (5).

Taj krug zaštite intelektualnog vlasništva temeljem svoje važnosti i zdravog sustava intelektualnog zaštita iziskuje određena prava kojima bi se štitio i inovator i inovacija. Da bi se kreacije ljudskog uma mogle kvalitetno i štiti njima se dodjeljuju zakonom utvrđena određena prava koja se ne smiju kršiti i na taj način naštetiti autoru intelektualnog vlasništva.

4.2.1. Prava intelektualnog vlasništva

Prava intelektualnog vlasništva nisu tako jednostavna. Zapravo spadaju u kategoriju kompliciranih prava. Postoje različite vrste intelektualnog vlasništva, samim time oni vuku i različite zakone za svakoga od njih, a u različitim zemljama imamo različite nacionalne zakone, kao i one države povukle s većeg nivo, regionalnog i međunarodnog.

Problematika zaštite prava intelektualnog vlasništva leži u njemu samome, odnosno u njihovoj ulozi i vrijednosti koju imaju. Svaka inovacija, pogotovo u *online* svijetu ali u drugim područjima, ima veliku vrijednost, a time i veliku vjerojatnost da će je mnogi htjeti „preuzeti“, odnosno kopirati čime joj se odmah oduzima početna vrijednost. Također, oni koji je kopiraju, nalaze mogućnost i za još nižu cijenu proizvoda ili usluge, a time se osim vrijednosti narušava i ugled početnog stvaratelja. S obzirom na ove probleme, morao je postojati neki sustav koji bi inovatorima zagantirao njihova prava i prava njihovim inovacijama, kako bi se zaštitili i ne bi izgubili volju za daljnjim inovacijama. Iz toga izlazi važnost zbog koje potrebno takve inovacije i zaštititi. Pravo intelektualnog vlasništva obuhvaća sustav instrumenata iz prava kojima se uređuju smjernice po kojima se intelektualno vlasništvo uređuje i način na koji se štiti od neovlaštene upotrebe (5). Sam sustav prava koja štite intelektualno vlasništvo jedina je osnova za stvaranje novih inovacija.

Prava intelektualnog vlasništva su prava intelektualaca da zaštite svoja prava poput industrijskog prava, autorskog prava i srodnih prava. Ova prava dopuštaju kreatorima i vlasnicima intelektualnog vlasništva da uživaju u vlastitim kreacijama, odnosno u koristi od njihova rada i njihovog ulaganja dajući im kontrolu nad njihovom vlastitom imovinom.

Prava intelektualnog vlasništva već dugo su prepoznata u pravnim sustavima raznih država. Kada pogledamo u povijest, u 15. stoljeće možemo vidjeti da Venecijanski zakon iz 1474. prvi put sustavno pruža zaštitu izuma pojmom patenata i izumiteljima dodjeljuje isključivo pravo komercijalnog iskorištavanja izuma (3).

Nešto modernija zaštita prava intelektualnog vlasništva kreće 1883. godine kada je na međunarodnom nivou u Parizu donesena Konvencija za zaštitu industrijskih imovina. Ova Konvencija podrazumijeva zaštitu industrijskih dobara poput patenta, modela za iskorištavanje, industrijskih uzoraka ili modela, tvorničkih ili trgovačkih žigova, uslužnih žigova, trgovačkog imena i oznake ili imena porijekla kao i suzbijanje nelojalne konkurencije (6). Ova Konvencija sa svojih 30. članaka obvezuje zemlje potpisnice na stvaranje Unije za zaštitu industrijskog vlasništva. Pod pojmom industrije ne obuhvaća striktno industriju i trgovinu nego i poljoprivrednu industriju, kao i sve tvorničke i prirodne proizvode.

Sljedeća je bila 1886. godina. Te godine usvojena je Bernska Konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela. Ova Konvencija nastala je iz želje da se zaštite autori i njihova djela. Pod izrazom književnih i umjetničkih djela štite se različita djela koje je potrebno zaštititi. To su različita stvaralačka djela iz književne, naučne i umjetničke oblasti bez obzira na način na koji su stvarana i oblik koji imaju, kao što su: knjige, brošure, razni spisi; govori, razgovori i druga djela lične prirode (predavanja); dramska ili dramska djela (teatralna ili glazbena); koreografska i djela pantomime; kompozicije glazbe (s riječima ili bez riječi); kinematografska djela s kojima su izjednačena djela izražena postupkom sličnim kinematografiji; djela iz oblasti crtanja, slikarstva, arhitekture, kiparstva, rezbarstva, litografije; djela iz oblasti fotografije; djela primijenjene umjetnosti; ilustracije, zemljopisne karte, plan (7).

Pored direktnih međunarodnih zakona koji se bave pravom intelektualnog vlasništva, oni su zaštićeni i samom Općom deklaracijom o ljudskim pravima, odnosno njezinim Člankom 27. koji navodi da svaki čovjek ima pravo sudjelovati u kulturnoj dimenziji života svoje zajednice, uživati u umjetnosti, pridonositi znanstvenom razvoju i koristiti njegove prednosti. U tom smislu svatko ima i pravo na zaštitu kako moralnih tako i materijalnih interesa od bilo kojeg znanstvenog, književnog ili umjetničkog djela kojemu je autor (8).

Ove dvije Konvencije predstavile su na međunarodnom nivou sustav kojim se okvirno uvodi zaštita intelektualnog vlasništva. Nadalje je učinio da se na međunarodnom nivou dalje

razvije i detaljnije uređuje sustave zaštite intelektualnog vlasništva kao i razvoj sustava zaštite u nacionalnim zakonodavstvima država.

Danas imamo 25 međunarodnih ugovora koji pokrivaju zaštitu prava intelektualnog vlasništva a svima upravlja Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO).

World intellectual property organization (WIPO) je Svjetska organizacija za zaštitu intelektualnog vlasništva. Ona djeluje na globalnom nivou i predstavlja zaštitu za intelektualce, imovinske usluge, politiku, informacije i suradnju.

Osnovana je 1967. godine a 1974. godine je postala specijalizirana organizacija Ujedinjenih naroda. WIPO radi na oblikovanju međunarodnog prava, odnosno pravila kojima će se zaštita intelektualnog vlasništva provoditi na globalnom nivou. Također, pomaže razvijati i implementirati međunarodno pravo na intelektualno vlasništvo. Većina zakona iz ove domene ograničena je na nacionalni teritorij jedne države. Razvoj nekog univerzalnog, međunarodnog prava zaštite intelektualnog vlasništva, ključan je da se njegova zaštita olakša i van nacionalnih granica, posebno jer je intelektualno vlasništvo u suštini nešto što ne može biti unutar samo jedne države. Svim međunarodnim ugovorima koje imamo danas i razvojem novih ugovora rukovodi upravo Svjetska organizacija za zaštitu intelektualnog vlasništva. WIPO predstavlja neutralno okruženje u kojemu različite zemlje mogu zajedno pregovarati o novim pravilima koja se mogu primijeniti univerzalno za svaku od njih i tako između sebe uspostaviti pravednu ravnotežu među različitim interesima. WIPO propisuje međunarodno priznate načine podnošenja prijave i usluge registracije intelektualnog vlasništva. On uspostavlja arbitražu i usluge posredovanja prilikom povrede nekog od prava intelektualnog vlasništva za određenu naknadu. Ove naknade čine gotovo 90% prihoda ove organizacije. Ovo je fenomen vezan za ovu međunarodnu organizaciju, obzirom da kada se radi o međunarodnom nivou, obično prihodi pristižu od zemalja članica-potpisnica međunarodnih ugovora, a ovdje se radi o direktnoj naplati od umjetnika, proizvođača, dakle tvorca intelektualnog vlasništva.

Kada govorimo o misiji WIPO-a ona bi bila pomoć svim zemljama da koriste i iskorištavaju zakone o intelektualnom vlasništvu kao i pravilna izgradnja sustava te zaštite. Mnoge države članice WIPO-a imaju vrlo sofisticirane nacionalne sustave zaštite intelektualnog vlasništva, ali neke još uvijek tek rade na tome. Zbog toga ovaj sustav olakšava tim državama da krenu s nacionalnim zakonima.

Cilj WIPO-a je biti sveobuhvatan i nepristran izvor informacija o pitanjima zaštite intelektualnog vlasništva na globalnom nivou.

U svrhu ispunjenja misije i cilja, kao i temeljnih odredaba njegovog poslovanja WIPO ima razvijenu infrastrukturu kojima državama daje određene smjernice za rad, bilo da se radi o stalnoj izradi časopisa i literature koja olakšava shvaćanje zaštite prava intelektualnog vlasništva kojima dijeli svoje znanje, baze podataka patenata, marki, robnih marki, oznaka izvornosti i zakonodavstvo o intelektualnom vlasništvu.

4.3. Kategorije intelektualnog vlasništva i prava koja ih štite

Intelektualno vlasništvo dijeli se u dvije glavne kategorije i to: industrijsko vlasništvo i autorsko pravo i srodna prava. Industrijsko vlasništvo uključuje patente (izume), industrijski dizajn, zaštitni znak ili logo i zemljopisne oznake, odnosno oznake zemljopisnog porijekla. Autorsko pravo i srodna prava, s druge strane, orijentirana su na kulturu i umjetnost, pa tako obuhvaćaju književna, umjetnička i znanstvena djela, predstave, emisije i slično. U ovom poglavlju daju se potkategorije industrijskog intelektualnog vlasništva sa općenitim pravima koje ono sa sobom nosi, i pravima koja su mu određena nacionalnim zakonodavstvom Republike Hrvatske, dok je autorskim pravima i srodnima pravima, u skladu s temom, detaljnije posvećeno sljedeće poglavlje.

4.3.1. Industrijska kategorija

Industrijska kategorija, kao što je spomenuto u sebe uključuje patente, industrijski dizajn, zaštitni znak i zemljopisne oznake kao kategorije intelektualnog vlasništva koje se štite kao intelektualno vlasništvo nekog pojedinca ili organizacije industrijskim pravom.

Patenti su prva kategorija koju kao intelektualno vlasništvo poznaju moderni pravni sustavi država. Patentirani izumi prožimaju svaki aspekt čovjekovog života. Izum se može definirati kao proizvod ili proces koji nudi nešto novo, i nerijetko olakšavajuće, novi način rada ili novo rješenje problema. Da bi izum mogao biti patentiran on mora biti za praktičnu upotrebu i ponuditi nešto novo što do sada nije postojalo u relevantnom tehničkom području. Ukoliko nije

za praktičnu upotrebu i ne nudi nešto što do tog trenutka nije postojalo, mora uključivati inovacijsku dimenziju, nešto što se nije očito moglo zaključiti s osnovnim poznavanjem relevantnog tehničkog područja. Također, bitno je da izum ne spada u područje koje se ne može patentirati. To su područja koja mnoge države drže sličnima, kao znanstvene teorije, matematičke metode, biljne i životinjske vrste, prirodni elementi, metode medicinskog liječenja i slično. Ovakva područja generalno ne mogu podlijegati patentiranju.

Kod patentiranja izuma vlasnik patenta dobiva ekskluzivno pravo nad tim izumom što u svojoj biti znači da vlasnik može bilo koga spriječiti da koristi izradu ili prodaju istog patenta bez njegovog dopuštenja. Patent traje određeni broj godina, općenito se radi o periodu od 20 godina. Zauzvrat, vlasnika patenta otkriva detalje izuma i objavljuje dokumente da je izum patentiran. Kada istekne vrijeme zaštite patenta on postaje slobodan, što znači da ga svatko može uzeti, koristiti i prodavati. Tako nastaje sustav patenta koji donosi dobrobit za svaki element koji se nalazi u sustavu:

- Poduzeća i izumitelji mogu ostvariti maksimalnu profit od svojih inovacija i izuma za vrijeme trajanja zaštite patenta.
- Ova maksimalna profit od inovacija ili izuma potiče poduzeća ili samostalne izumitelje da nastave sa svojim izumima što je u krajnjoj liniji dobro za korisnike istih
- Razotkrivanje detalja izuma daje javnosti određeno znanje i inspirira poduzeće ili izumitelje za neke nove izume, ili čak osobe da po prvi puta učine korak i naprave neku inovaciju.

Isto kao i kod gotovo svakog prava intelektualnog vlasništva patenti su zaštićeni teritorijalno, odnosno nacionalnim zakonima države. Različite zemlje imaju različite zakone, ali općenito oni su u cilju zaštite poduzeća ili izumitelja koji izum i kreiraju. Oni su dužni podnijeti određen zahtjev koji detaljno opisuje izum uredu koji se bavi patentiranjem . Ti detaljni opisi obično uključuju crteže planove, dijagrame, razne tvrdnje i informacije koje čine opseg zaštite kojim će biti izum zaštićen. Takva prijava se ispituje u uredu za patentiranje koji u konačnici utvrđuje ispunjava li izum uvijete za zaštitu. Isključivo oni subjekti čiji proizvod biva patentiran imaju isključivo pravo na proizvodnju, distribuciju, prodaju, uvoz i korištenje svojih izuma unutar zemalja koje su pokrivena patentom za vrijeme trajanja zaštite. Mogu odlučiti žele li sami koristiti svoj izum, dati nekome prava da pravi ili koristi izum uz određenu naknadu ili prodati

patentno pravo drugom subjektu koji je tada vlasnik patenta. Nije isključeno ni da za vrijeme trajanja patenta njegovi vlasnici zaustave njegovo korištenje. Ukoliko netko drugi koristi patentirani izum bez dozvole vlasnika, vlasnik patenta može tražiti ovrhu prava tužbom za povredu patenta koji predaje nacionalnom sudu. Sudovi presudom zaustavljaju kršenje patentnih prava i određuje se financijska naknada prema vlasniku koji je neovlašteno koristio izum.

Prava na *industrijski dizajn* obuhvaćaju elemente proizvoda koji su estetski ili ukrasni, ono kako proizvod izgleda.

Estetski aspekti, odnosno izgled proizvoda veoma je bitan u modernoj ekonomiji. Danas, više no ikad suočava se s mnogo velikim izborom proizvoda, a općenito unutar proizvoda, postoji i veliki broj proizvoda iste funkcije a različitih proizvođača. Proizvođači su zbog toga a da bi pronašli svoj put do potrošača pred izazovom stvoriti što atraktivniji izgled svoga proizvoda koji bi ga izdvajao od drugih konkurentnih proizvoda. Tu nastup industrijski dizajn, odnosno atraktivnost određenog industrijskog dizajna kako bi nastao što privlačniji automobil, telefon, računalo, ambalaža, električni uređaji, satovi, nakit i sve ono što danas možemo naći u slobodnoj prodaji.

Kada se radi o zakonima koji štite industrijski dizajn oni su također stvar nacionalnog zakonodavstva. Ono što je općenito kod ovih zakona je to da se njima štite aspekti proizvoda koji ga na oči razlikuju od drugih, dakle ukrasni aspekti i tehničke karakteristike. Dizajn se može sastojati od 3D značajki koji predstavljaju oblik ili površinu proizvoda kao i 2D značajki koje predstavljaju uzorke, boje ili linije. Da bi se steklo pravo na zaštitu ovih značajki u većini nacionalnih zakona postoji uvjet da dizajn mora biti nov i pokazati određen stupanj originalnosti ili individualnosti. Ne smije biti sličan, a pogotovo ne identičan već postojećem artiklu. Ovakvi proizvodi s industrijskim dizajnom, kao što im i samo ime kaže, proizvode se industrijski, stoga njime nisu obuhvaćena jedinstvena umjetnička djela.

Pravo na industrijski dizajn sa sobom nosi prava na kontrolu komercijalne proizvodnje i uvoz i prodaju proizvoda sa zaštićenim dizajnom. Kao i kod ostalih kategorija intelektualnog vlasništva vlasnici mogu sami koristiti prava na industrijski dizajn, dati nekome za određenu naknadu korištenje tih prava ili ih jednostavno prodati drugim subjektima koji su tada vlasnici ovih prava. Ukoliko se ona koriste od strane nekoga drugoga, koji im nije vlasnik, vlasnik ih može tužiti nacionalnom sudu koji sprječava nastavak povrede prava ili izriče određenu novčanu

naknadu za već nastalo kršenje prava. Izricanje novčane naknade za korištenje proizvoda koji je pod zaštitom zakona uvijek će spriječiti treće osobe da ponavljaju isto, a istovremeno i potaknuti industriju da nastavlja s proizvodnjom novih izuma.

Kao i kod patenta i kod industrijskog dizajna vrijeme njegove zaštite traje određen period. Period varira od zemlje do zemlje, ali se radi o vremenu od 10 godina. Stoga, mnoge zemlje u svojim zakonodavstvima nude mogućnost obnove registracije industrijskog dizajna svakih nekoliko godina kako bi dizajn očuvali maksimalno zaštićenim što duže vrijeme.

Svaka država na svoj način štiti industrijski dizajn. Međutim, većina država provodi praksu u kojoj poduzeće ili izumitelj registrira svoj dizajn kako bi ga zaštitio, ali neke od zemalja daju određenu zaštitu i na neregistrirane dizajne. Neke zemlje također zaštitu industrijskog dizajna stavljaju i pod patente.

Zaštitni znak kako mu samo ime i kaže predstavlja zaštitni znak jednog proizvoda ili usluge. Taj zaštitni znak je ono što ga čini različitim od ostalih i lako prepoznatljivim njegovim korisnicima. Logo je možda danas i najočitiji znak koji se prepoznaje na globalnom nivou.

Zaštitni znakovi su vjerojatno i najstariji oblici intelektualnog vlasništva. Nekada davno obrtnici bi označavali svoje proizvode kako bi dokazali da su uspjeli. Vremenom je nastala i potreba da se zaštite takve oznake. Došlo je do pojave određenih zakona u ovom području. Danas su zaštitni znakovi ili logo nekog poduzeća ili proizvoda možda najbitniji za poslovanje. Postoji široka lepeza njihovih oblika, boja, fontova slova i slično kojima identificiramo niz proizvoda i usluga. Sami vlasnici proizvoda ili usluga troše velike količine novca i usluga kako bi razvili svoje marke i dali im određeni zaštitni znak.

Pravna zaštita omogućuje vlasniku kontrolu svoga zaštitnog znaka. Na taj način oni mogu razvijati i promovirati svoju robu i usluge bez bojazni od krivotvorenja istih u proizvode i usluge niže kvalitete, a time i narušavanja imena vlasnika. S druge strane, pomoću tih oznaka: zaštitnih znakova i loga potrošači ih mogu prepoznati i osloniti se na njih.

Zaštitni znak ili logo može biti svaki znak, bilo da je riječ o riječi, slovu, broju, slici, simbolu, hologramu, zvuku pa i okusu i mirisu. Da bi jedan zaštitni znak bio spreman za registraciju on mora biti specifično određen, ali nikako generalno opisivati proizvod ili uslugu. Naravno, ne može biti sličan, a nipošto identičan već postojećem zaštitnom znaku proizvoda ili

usluge. Zaštitni znakovi karakteristični su za samo jedno poduzeće. Postoje i kolektivni zaštitni znakovi, od kojih je svaki u vlasništvu neke udruge i koriste se od strane njezinih članova. Takvi zaštitni znakovi postoje na regionalnom, međunarodnom ili globalnom nivou (poput strukovnih udruženja, računovođa, arhitekata). Postoje i certifikacijske oznake koje označavaju da je proizvod ili usluga s određenom danim standardima (kao što se ekološke oznake o kojima se danas više nego ikad vodi računa).

Najbolji način da se zaštiti neki zaštitni znak ili logo jeste registrirati ga. Vlasnici registracije imaju isključivo pravo kontrole nad zaštitnim znakom i njegovim korištenjem: mogu ga koristiti za identifikaciju svoga proizvoda ili usluge, ili ga licencirati i prodati nekom drugome da ga koristi. Za registraciju zaštitnog znaka na određenom teritoriju podnositelj zahtjeva podnosi njegovu reprodukciju uredu za zaštitne znakove. Također uz zahtjev podnosi se i potpuni opis proizvoda ili usluge na koje se zaštitni znak odnosi. Ured koji se bavi registracijom zaštitnih znakova prvenstveno pregledava da određeni zaštitni znak koji se želi registrirati nije u sličnosti sa već postojećim, odnosno prethodno registriranim. Takva greška ne smije se potkrasti kako se korisnici određenog proizvoda ili usluge ne bi doveli u zabludu ili obmanuli. Kada je znak odobren, a time i registriran, vlasnik se može obratiti sudu ukoliko se njegov znak koristi od strane drugih osoba ili znak koji jako podsjeća na njegov zaštitni znak. Isto tako, ukoliko se vremenom pokaže da njegov zaštitni znak ima obrise nekog drugoga, i sam bi mogao biti u sudskom procesu.

Zaštitni znak dodjeljuje se na ograničeno vrijeme, kao i kod prethodnih intelektualnih vlasništva, od deset godina, ali većina država u svome zakonodavstvu dopušta obnavljanje znaka koliko je god puta potrebno od strane njegovog vlasnika uz plaćanje dodatnih naknada i pod uvjetom da se još uvijek koristi. Taj način obnove osigurava proizvodu ili usluzi zaštitni znak koji posjeduje na neodređeno vrijeme.

Oznaka zemljopisnog porijekla zapravo je oznaka koja se koristi na proizvodima koji se proizvode na određenom području a ti proizvodi posjeduju kvalitete i ugled upravo zbog tog porijekla.

Mnogo je primjera oznaka zemljopisnog porijekla. Kod ovakvih oznaka prvenstveno nam padaju zemljopisne oznake na određenoj hrani ili piću, siru iz Francuske, čaju iz Indije, alkoholnom piću iz Meksika i slično. Ovakva oznaka zemljopisnog porijekla govori dakle da

proizvod nosi i kvalitetu po kojoj je to zemljopisno mjesto i prepoznato i korisnici proizvoda žele znati da roba dolazi upravo iz tog mjesta i da je u skladu sa, u ovom slučaju visokim, standardima određene zemlje iz koje dolazi, pa je potrebna kontrola ovih oznaka.

Postoje različiti zakoni koji štite oznake zemljopisnog porijekla. Za razliku od ostalih kategorija zemljopisnih oznaka, ova kategorija oznake zemljopisnog porijekla je nešto više specifičnija za nacionalne zakone zemalja jer od tu upravo ugled proizvoda i potiče. Različite zemlje imaju različite sustave, pa time i zakonodavstvo po ovome pitanju, pa je na međunarodnom nivou razvijen način jačanja zaštite preko nacionalne granice.

Oznaka zemljopisnog porijekla kao kategorija industrijskog intelektualnog vlasništva ima svoje potkategorije kako bi se znakom mogao identificirati proizvod iz određenog mjesta, te kvalitete, karakteristike i ugled koje to mjesto sa sobom nosi. To je najčešće slučaj s hranom koja dolazi iz određenog mjesta koje ima povoljan utjecaj domaće klime i okoliša npr. na poljoprivredu, ali i na tradiciju proizvodnje i ugled kao što je npr. proizvodnja i kvaliteta satova. Nazivi izvornosti vrsta su geografskih indikacija. U nekim jurisdikcijama, nazivi podrijetla zaštićeni su jače od ostale zemljopisne oznake (9).

Postoje tri načina na kojima se oznaka zemljopisnog porijekla i zaštićuje. Ona se može prvenstveno zaštititi kroz posebne zemljopisne zakone, zatim korištenjem kolektivne oznake ili certifikacije i na kraju, metodama usmjerenim na poslovne prakse. Zemlje se često ne opredjeljuju na jedan način zaštite već koriste sve njih ili njihovu kombinaciju. Međutim, različiti pristupi uključuju razlike u poštovanju prema određenim pitanjima kao što su uvjeti zaštite i opseg zaštite. Stoga, kolektivni pristup zaštititi oznake zemljopisnog porijekla postavlja definirane standarde kojih se pravni sustavi i pridržavaju. U dosta elemenata prava zaštite oznake zemljopisnog porijekla slična su pravima prethodno opisanog zaštitnog znaka. Nositelji prava na oznaku zemljopisnog porijekla mogu spriječiti korištenje njihovog znaka drugim osobama ili osobama koji koriste lažnu zemljopisnu oznaku kako bi prikazali svoj proizvod kvalitetnijim nego što on to i jeste. Ovo pravo na oznaku zemljopisnog porijekla je pravo koje traje neodređeno vrijeme iako je u nekim zemljama potrebna periodična preregistracija kolektivnih ili certifikacijskih žigova. Obrt također može biti licenciran ili prodan kao što je slučaj i kod ostalih kategorija industrijskog intelektualnog vlasništva.

Pored industrijske, a kao što je već navedeno, postoji i kategorija autorskih i srodnih prava, koja je i predmet rada pa je time i opisana u narednom poglavlju.

5. Autorsko pravo i njegova zaštita

Nakon kratkog pregleda kategorije intelektualnog vlasništva, industrijskog vlasništva, i prava koja ga slijedu po njegovim kategorijama ovo poglavlje posvećeno je autorskim i srodnim pravima. I industrijska i autorska srodna prava imaju svoj međunarodni i nacionalni okvir kojima se oni garantiraju. U ovom slučaju, pored međunarodnih ugovora o autorskom i srodnom pravu uzet je konkretno nacionalni sustav Republike Hrvatske zbog cilja istraživanja koliko su autorska prava zaštićena na njezinom teritoriju.

5.1. Definiranje autorskog prava

Kada se i samo spomene autorsko pravo prvo što nam pada na pamet je pravo koje štiti djelo nekog autora od kopiranja. U cilju te zaštite doneseni su određeni nacionalni i međunarodni zakoni. Samo autorsko djelo kreacija je nekog autora ili skupine autora čime ona odmah spada u njihovo intelektualno vlasništvo. Kada ne bi postojala ovakva zaštita, autorska djela uopće ne bi imala svoju vrijednost i takav vid intelektualnog vlasništva bi potpuno iščeznuo, jer nitko ne bi imao volje za nekim novim kreiranjem. Također, autorima su njihova djela izvor prihoda, kojega u tom trenutku ne bi bilo, pa zašto bi itko uopće i poželio trošiti svoje vrijeme u stvaranju. A bez kvalitetnih autorskih djela ne bi opstalo ni društvo. Pod autorskim djelima ne svrstavamo samo literaturu, tu ubrajamo različita djela: jezična, glazbena, dramska, koreografska i djela pantomime, likovna djela, arhitektonska djela, djela primijenjene umjetnosti i industrijskog dizajna, fotografije, audiovizualni sadržaj, razne karte i prikaz znanstvene i tehničke prirode (10).

Autorsko pravo u svojoj biti je imovinsko pravo koje pripada autorima gore navedenih djela. Na jednom djelu može postojati više autorskih prava. Zapravo, jedno djelo može biti podijeljeno u više dijelova, a isto tako više autora može raditi jedno djelo. Kod mnogih definicija koje se mogu pronaći u literaturi, autorsko pravo se definira uvijek kao pravo autora na svoje djelo, samo se mogu pronaći razlike u navedenim vrstama djela. Neki autori ne idu u dalju podjelu već samo zadržavaju onu na književna, umjetnička, glazbena, zvučna, filmove i emisije.

Autorsko pravo možemo definirati kao pravo autora na svoje djelo. Autorsko pravo isključivo je pravo autora da sa svojim književnim, znanstvenim, ili umjetničkim djelima

raspoláže kako on to želi a srodna se prava slično odnose na prava umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i emitiranja radija i televizije (10).

Autorsko pravo je ustvari koncept koji je u većini nacionalnih vlada donesen da bi se tvorcu izvornog djela dalo isključivo pravo na njega. Obično se to pravo dodjeljuje na određeno vrijeme. Ono omogućava autoru djela da bude zaslužan za svoj rad, da obavlja svoj posao bez problematike i ima financijsku korist od njega. Spada u intelektualno vlasništvo pored njegovih kategorija industrijskog prava i srodnih prava.

Ovo pravo zakonsko je sredstvo koje stvaratelju bilo kojeg od navedenih djela daje pravo kontrole na koji će se način ono koristiti. Njegova namjera i zakonska zaštita unaprjeđuje znanje tako što autoru daje u svakom smislu poticaj za pisanje novih djela. Autorsko pravo je pravni režim koji pruža ograničeni oblik zaštite za djela koja se nalaze u materijalnom obliku. Ono i nastaje čim je djelo stvoreno u materijalnom obliku.

Autorsko pravo oblik je vlasništva i oblik vlasništva. Međutim, taj oblik vlasništva ne emitira se u nečemu što je opipljivo niti se uopće mora odnositi na nešto opipljivo. Zaštita autorskih prava, pogotovo u današnje vrijeme proteže se i na internet i virtualni svijet, kao i ovaj realni.

5.1.1. Definiranje autorskog prava prema načelima zaštite

Autorsko pravo se može definirati i prema načelima zaštite autorskog prava. U skladu s načelima autorsko pravo je:

- Zaštita izražavanja ideja, a ne same ideje
- Zaštita na ograničeno razdoblje
- Kada ograničeno razdoblje isteke djela postaju javna domena
- Osoba koja zakonito dobije kopiju djela zaštićenog autorskim pravom može slobodno distribuirati tu kopiju
- Član javnosti može koristiti djelo zaštićeno autorskim pravom pod okolnostima koje su poštene i prema propisima (11).

Ova načela vrijede i za digitalno okruženje.

5.1.2. Važnost autorskog prava

Važnost autorskog prava uglavnom se poklapa s zaštitom intelektualnog vlasništva. Samo je ovdje riječ o djelu koje je materijalno, odnosno djelu koje je nastalo, nastaje ili dijelu autorskog djela. Dakle radi se o nečemu već nastalom a ne ideji pojedinca. Autor oblikuje svoje djelo, o bilo kakvom djelu koje se radi i ulaže u njega svoje vrijeme, trud i novac. Tako nastaju djela koja su veoma bitna za zajednicu a nerijetko i za cijeli svijet. Kako bi autorska djela i dalje nastajala ona se moraju zaštititi. Ukoliko ne budu zaštićena niti jedan autor neće pronalaziti razloga da stvara nova djela, a tada neće biti ni književnosti, umjetnosti, glazbe i sličnog.

Sa sigurnošću možemo reći da su autorska djela promijenila svijet. Neki od primjera su Orwellov roman „1984.“ prikazao totalitarno društvo koje do tada još nije bilo poznato, a kasnije je postalo politički poredak nekih država. „Podrijetlo vrsta“ Charlesa Darwina donijelo je novu eru u kojoj se shvatila Zemlja na kojoj živimo i srušila je sve do tada postojeće činjenice o čovjekovom životu. Što se tiče umjetničkih djela npr. otkriće linearne perspektive nastalo je zahvaljujući arhitektu Filipu Brunelleschiju. To je bio početak danas nam dobro poznate 3D dimenzije. Sandro Botticelli je sa svojim umjetničkim djelom „Rađanje Venere“ donio period renesanse i povratak antičkih ideala. Van Goghovi „Irisi“ početak su doba ekspresionizma, fovizma i apstrakcije, koja su promijenila ne samo umjetnost, nego i društvo a tako i svijet. Tu je svakako i utjecaj vrhunskih glazbenih djela na cijeli svijet. Neizostavan je i ekonomski aspekt, kako za autora djela tako i za cijelo društvo.

5.2. Zaštita autorskog prava

Zaštita autorskih prava autorima autorskih djela zagantirana je njihovim pravima. Ta prava proizlaze iz zakonskog okvira jedne države, bilo neovisnog nacionalnog zakonodavstva, regionalnog ili preuzetog s međunarodne razine.

5.2.1. Europski okvir zaštite autorskog prava

Direktive Europske unije kojima se uređuju autorska prava a tim zagaraniranim pravima ona i štite su:

- Direktiva Europe o pravnoj zaštiti računalnih programa iz 2009. godine
- Direktiva o usklađivanju određenih pravila koja se odnose na autorsko pravo i srodna prava iz 1993. godine
- Direktiva o pravnoj zaštiti baze podataka iz 1996, godine
- Direktiva o usklađivanju određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informatičkom društvu iz 2001. godine
- Direktiva o pravu slijedenja u korist autora izvornika umjetničkog djela
- Direktiva o provođenju prava intelektualnog vlasništva iz 2004. godine
- Direktiva o pravu iznajmljivanja i pravu posudbe i o određenim pravima srodnim autorskom pravu u području intelektualnog vlasništva iz 2006. godine
- Direktiva o trajanju zaštite autorskog i određenih srodnih prava iz 2006. godine.

5.2.2. Okvir zaštite autorskog prava u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska prošla je brojne promjene u svojoj povijesti dok nije postala samostalna republika. Tako je kroz povijest bila sastavnica velikih državnih tvorevina. Pojava pojma autorskog prava seže još u davnu 1846. i vrijeme cara Ferdinanda I. Još od tada pa do danas bilo je dvanaest zakona ili njihovih izmjena i dopuna koji se odnose na autorska prava sve dok 2021. nije na snagu stupio Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima koji se zadržao do danas. No, ne sumnjamo s obzirom na ljudski intelekt i razvoj tehnologije da će i ovaj Zakon u bliskoj budućnosti trebati usavršavati kao i donijeti novi kako bi pokrio svakim danom sve šire područje na kojima autorska prava treba primijeniti.

Što se tiče Republike Hrvatske prvi učinkoviti zakon koji je prava autora na hrvatskom području stavio u fokus bio je *Zakon za zaštitu književnog i umjetničkog vlasništva proti nepovlađenomu izdavanju, patisku i spotvaranju* iz 1846. godine. Izdao ga je car i hrvatski kralj Ferdinand I. za vrijeme Austrijske carevine (12). Ovim Zakonom po prvi put su se u zakonu spomenuli autori djela. U njegovih pet dijelova, još davne 1846. godine opisano je što su autorska

prava uopće kao i njihova zaštita. Definira se autorsko djelo kao vlasništvo njegova tvorca, pravo njegova tvorca na množenje i izdavanje tog djela, koje može prenijeti i na druge, a svako množenje i izdavanje bez suglasnosti autora smatra se kažnjivim i počinitelju prijete kazna. Ovaj Zakon predstavio je zaštitu djela u materijalnom smislu, ali što se to točno smatra autorskim djelom, nije točno definirano.

Nakon navedenog Zakona, na snagu za vrijeme Hrvatsko-Ugarske stupa *Sbornik zakonah i nadredabahvaljanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju* iz 1884. koji, između ostalog, u svome zasebnom članku donosi dio koji se odnosi na autorsko pravo. Ni u ovome Sborniku što je to točno autorsko djelo nije se definiralo. No uvodi promjenu koja uključuje postojanje više autora jednoga djela i autorska prava koja sljeduju svakog od tih autora. Također, širi svoje područje primjene pa se pored književnih djela spominje zaštita i ostalih autorskih djela (crteži, predstave, glazba), kao i fotografije.

Zakon o autorskom pravu u pogledu književnih, umjetničkih i fotografskih djela iz 1895. uviđajući važnost šireg područja primjene autorskih prava i u svoje samo ime unosi područja na koja se odnosi. Također, ponovno postoji odvojeni Zakon, jasno usmjeren prema ovoj tematici, koji nije predmet nekog zbornika. U ovom Zakonu nalazimo da je autor djela ona osoba čije ime nosi djelo kao ime autora, sve dok se i ukoliko se ne dokaže suprotno. Ovdje prvi puta dolazi do konkretnog definiranja što se to smatra autorskim djelom. To su knjige, časopisi, brošure, pjesme i zbirke pjesama. Dramska djela, crteži, karte, slike, glazbena djela, kako ona s tekstom, tako i ona bez teksta kao i djela autora iz područja umjetnosti i fotografije (12).

Nastankom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, na snagu su stupili i novi zakoni. Među njima i zakoni vezani za autorska prava. Tako 1929. godine nastaje *Zakon o zaštiti autorskog prava*, Zakon koji se ne odnosi na autorovo djelo već na zaštitu prava kojima raspolaže zbog tog djela. U njemu pored općih propisa nalazimo i sadržaj autorskog prava, zaštitu autorskog prava i ograničeno vrijeme trajanja autorskog prava. Definira autora kao osobu koja je određeno djelo stvorila, definira široki spektar onoga što se može smatrati autorskim djelima, tako pored do sada nabrojanih ubraja i koreografska i pantomimska djela, idejne skice, različite nacрте, globuse, zemljovide kao i tada novu kategoriju, kinematografiju. Prvi puta se navode i djela koja se ne mogu štiti autorskim pravima a to su djela službene prirode kao zakoni, naredbe, odluke i rješenja, spisi, poslovne odluke, katalozi, cjenici, upute i govori.

Vrijeme socijalističke Jugoslavije ne mijenja ime Zakona i on i dalje nosi naziv *Zakon o zaštiti autorskih prava*, ali ovaj put iz 1946. On ne donosi nikakve značajnije promjene u odnosu na prethodni, jedino posebnu pažnju posvećuje zaštiti umjetničkih djela.

Zakon o autorskom pravu donesen je 1957. godine za vrijeme Federativne Narodne Republike Jugoslavije. U odnosu na prethodno spomenute zakone, novina ovog Zakona je odredba u njemu koja prepoznaje autorsko djelo koje autor stvori dok je u radnom odnosu. Takvo autorsko djelo isključivo je djelo koje pripada poslodavcu i on ima prava na djelo, te mu i nije potrebno dopuštenje od samog autora djela. Zauzvrat, poslodavac kojemu djelo pripada dužan je navesti ime autora na djelo. I ovo autorsko pravo spadalo je u prava s određenim vremenskim razdobljem (deset godina). Nakon isteka ovoga roka, djelo pripada njegovom autoru. Sva ostala djela, kreirana pored radnih aktivnosti i dalje su isključivo autorova.

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija novi je naziv države, a u pogledu autorskih prava na snazi je *Zakon o autorskom pravu* donesen 1968. godine. Zakon je sadržavao sve navedeno do sada samo je zakonski tekst usuglašavao s novim državnim promjenama. U tom smislu, pokazuje se snaga države na način da se U Zakon uvodi odredba da država može osobi koja je građanin SFRJ-a ograničiti ili oduzeti prava na njegovo djelo ako je to u njenom interesu. Isto tako, prvi put se spominju i autorski ugovori i izdavački ugovori kojima autor prenosi svoja prava na drugu osobu kako bi ona djelo objavila (izdavačke kuće).

Zakon o autorskom pravu iz 1978. uvodi znanstvena djela kao autorska djela koja država može preuzeti od autora, ali uz određenu naknadu. 1986. godina donosi *Zakon o izmjenama i dopunama* ovog Zakona koji i nije donosio nikakve izmjene, ali je bitan jer se prva zakonska odredba donesena u samostalnoj Republici Hrvatskoj odnosila upravo na njega.

Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti prosvjete i kulture iz 1991. je početak priče o autorskom pravima u Republici Hrvatskoj kao samostalnoj državi, a uglavnom je preuzet iz posljednjeg Zakona o autorskom pravu, uz promjene koje ovlasti nad njime sada prelaze na Vladu Republike Hrvatske. 1993. godine na ovaj Zakon donosi se *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu*. Ove izmjene i dopune odnose se na jezik Zakona. Tako njegov sadržaj ostaje isti, ali se iz njega uklanjaju sve riječi koje nisu u duhu hrvatskog jezika, odnosno izmjenjuje se sadržaj po hrvatskoj književnosti i gramatici.

Zakon o autorskom pravu iz 1998. sadržajno ostaje isti, kao i prethodna dva, odnosno tri, samo se širi tako što se dodaje i obavezno poštivanje Bernske i Rimske konvencije s obzirom na imovinska i srodna prava autora te kao međunarodni zakon utječe na politiku pojedinih država s obzirom na zaštitu prava intelektualnog vlasništva (13).

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1999. je Zakon koji uvodi mnoštvo noviteta i kreira zaštitu autorskih prava onakvu kakvu poznajemo danas. On uvodi konkretno trajanje određenog autora na njegova prava koja vrijede do autorove smrti, pa čak i poslije nje. Tadašnji ubrzani razvoj tehnologije u njegov sadržaj ubacuje i računalne programe i radove koji su kreacije nekog autora i svrstava ih pod pojmom autorskih prava. Također, po prvi puta uveden je i pojam javnosti koji obuhvaća široke narodne mase koje će se autorskim djelom i koristiti. Sve novčane kazne stavljene su u hrvatsku valutu, odnosno tadašnje hrvatske kune.

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003. je prvi cjeloviti tekst koji je sada usklađen i sa regionalnim nivoom, tj. Zakonskim okvirom Europske unije. U svoj naziv i tekst prvi puta uz autorsko uvodi i srodno pravo. 2007. godine na ovaj Zakon, donesen je i *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima* kojima se on malo uređuje, odnosno članci koji su se pokazali suvišnima brišu se, pojedini članci se oblikuju, dopunjuju, ispravlja se gramatika teksta i pojedini pojmovi.

5.3. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima

Iz navedenog vidimo da je trebalo 13 zakonskih okvira koji su prolazili kroz razne izmjene i dopune da bi se dobio zakon koji štiti autorska prava koji na snazi imamo danas. Djelomično je to bilo zbog povijesti Republike Hrvatske koja je prolazila različite teritorijalne promjene, od sastava velikih država do svoje samostalnosti, a zatim i ponovnog širenja njenog zakonodavstva na europskom nivou; djelomično zbog razvoja tehnologije koji je sa sobom donio nove autore i nova autorska djela, a sve u svrhu što bolje zaštite autorskog prava.

Danas je na snazi *Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*(NN 111/21) iz 2021. godine. Podijeljen je u cjeline koje u svojih čak 315. članaka definiraju pojmove i sustav zaštite autorskog prava i srodnog prava. Ovaj Zakon primjenjuje se kako u Republici Hrvatskoj, tako i ostalim državama članicama Europske unije.

5.3.1. Autorska djela koja podliježu zaštiti autorskog prava

Autorsko djelo je originalna tvorevina iz književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja koja je nastala iz intelekta određenog autora i ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjernu (14). Pod pojmom autorskih djela obuhvaćena su jezična djela (pisana, govorna i računalni programi), glazbena djela (ona s tekstom ili bez njega), dramska djela, koreografska djela (uključujući i pantomimska), umjetnička djela (slike, kipovi i grafika), djela arhitekture, djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog dizajna, fotografije i audiovizualna djela, djela novinara, multimedijalna djela, djela znanstvene i tehničke prirode, kao i druge vrste intelektualnih tvorevina. Autorska djela obuhvaćaju izražaje a ne ideje. Tako ovim Zakonom pod autorskim djelima nisu obuhvaćene ideje i načela, metode kojima se pokušava doći do intelektualne tvorevine, otkrića i dnevne i druge novosti. Predmet je autorskog prava autorsko djelo u cjelini, uključujući i nedovršeno autorsko djelo, naslov te dijelove autorskog djela koji udovoljavaju zakonskim pretpostavkama (10).

5.3.2. Subjekti autorskog prava

Subjekti autorskog prava su autori, a pojam autora uključuje autore, autore sastavljenih djela, koautore i koautore audiovizualnog djela. Autori su osobe koje su autorsko djelo i stvorile i shodno njemu njima i pripada autorsko pravo. Ako su dva ili više autora stvaraoци, a time i vlasnici djela, radi se o autorima sastavljenog djela pri čemu onda svakoga od njih, sukladno djelu sljeduju autorska prava. Međusobni odnosi autora uređuju se posebnim ugovorom, s obzirom na njihov doprinos djelu, a ako taj odnos nije uređen posebnim ugovorom autori autorska prava zadržavaju jednakim djelom. Koautori su autori koji su sastavili jedno autorsko djelo a ono nije podijeljeno na dijelove već je isprepletano i dijelovi se ne mogu samostalno koristiti. Njima pripada zajedničko autorsko pravo sukladno njihovom autorskom djelu. Koautori audiovizualnog djela posebna su kategorija jer u sebi uključuju glavnog koautora i ostale koautore. Pri tome je glavni koautor glavni redatelj autorskog djela a ostali koautori, ovisno o djelu, su autor scenarija, snimatelj, montažer slike i zvuka i skladatelj glazbe audiovizualnog djela.

5.3.3. Sadržaj prava: moralna prava i imovinska prava

Autorsko pravo garantira zaštitu autorskog djela, odnosno štiti osobnu i duhovnu vezu autora s njegovim djelom i njegov imovinski interes glede njegovog djela. Autorsko pravo vlasnika autorskog djela sadrži moralna prava autora i imovinska prava autora (14).

Prava autora s moralnog aspekta obuhvaćaju:

- Pravo prve objave: pravo koje garantira autoru da sam odluči hoće li, kada i gdje njegovo autorsko djelo biti objavljeno. Ovo pravo traje do vremena kada autorsko djelo i bude objavljeno javnosti po prvi puta.
- Pravo na priznanje autorstva: svaki autor autorskog djela treba i mora biti priznat kao autor, a svaka osoba koja njegovo djelo dalje koristi nakon njegovog objavljivanja mora navesti autora čije se djelo koristi.
- Pravo na poštivanje autorskog djela: autor ima pravo zabraniti bilo kakvo preoblikovanje njegovog autorskog djela. Tako bilo tko ne smije ništa dodavati ili oduzimati od djela ako autor to ne želi.
- Pravo na poštivanje časti i ugleda autora: autorsko djelo ne smije se koristiti na način na koji autor smatra da se povrjeđuju čast ili ugled autora.
- Pravo opoziva: ukoliko autor smatra da su neka od njegovih prava zagwarantiranih Zakonom o autorskom djelu i srodnim pravima prekršena ili su mu ugled i čast narušeni, on svoje autorsko djelo može i opozvati. Ukoliko autor umre, to mogu oporučno učiniti i njegovi nasljednici. Opoziv traje do dana kada autor dobije garantirano osiguranje za popravljavanje štete. Autor se ne može odreći prava pokajanja (10).

Prava autora s imovinskog aspekta obuhvaćaju:

- Pravo umnožavanja: autorsko djelo se može umnožiti na mnoge načine; kopiranjem, snimanjem, ponovnom izvedbom djela ili bilo kakvim oblikom umnožavanja. Da bi se umnožavanje i spriječilo autoru je Zakonom zagwarantirano imovinsko pravo koje zabranjuje bilo kakve načine umnožavanja njegovog djela.
- Pravo distribucije: distribucija označava stavljanje autorskog djela u promet. Bilo da se radi o prodaji, iznajmljivanju ili nekom drugom obliku davanja javnosti autorskog djela.

Ono se za razliku od ostalih pobrojanih autorskih djela ne odnosi na djela arhitekture i drugih djela primijenjene umjetnosti.

- Pravo priopćavanja autorskog djela javnosti: uključujući pravo autora da odredi način priopćavanja svog djela javnosti na način koji želi. Za priopćavanje autorskog djela javnosti potreban je ugovor koji priopćavanje i odobrava.
- Pravo prerade: pravo prevođenja, prilagođavanja, glazbene ili druge obrade ili koje druge preinake autorskog djela (14).

5.3.4. Ostvarivanje i vremensko ograničenje autorskih prava

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske ostvarivanje autorskih prava pruža na individualnom i kolektivnom nivou. Individualni nivo ostvarivanja autorskog prava odnosi se na pojedinačno korištenje zaštite određenog autorskog djela koji je određen ugovorom koji se potpisuje između nositelja prava i korisnika predmeta zaštite. Kolektivni nivo odnosi se na ostvarivanje prava putem određene organizacije koja na temelju ovog Zakona ima punomoć ili ugovor od osobe ovlaštene na autorska prava ili više osoba ovlaštenih na autorska prava. U tom smislu organizacija djeluje u interesu koji je najbolji za nositelja autorskog prava.

Kao što je i spomenuto Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske prava se autoru dodjeljuju do njegove smrti, a i nakon smrti u vremenskom periodu od sedamdeset godina, neovisno o tome kada je autorsko djelo objavljeno.

5.4. Srodna prava

Srodna prava poznata su i pod nazivom susjedna prava. Taj naziv proistječe iz njihove uske povezanosti s autorskim pravima i ona se međusobno nadopunjuju i čine ustvari jednu cjelinu. Iako, neki autori smatraju da srodna prava treba ostaviti na stranu kao odvojena prava i da ona ni na koji način ne trebaju utjecati na autorska prava. Srodna prava, uz autorska, zapravo štite pravne interese pravnih osoba a doprinose im da djela budu dostupna javnosti kvalificirana prema sustavima autorskih prava svih zemalja. Srodna prava sadrže kreativna i tehnička rješenja da se vlasnička prava priznaju autorima.

Zakonom o autorskom pravu i srodnom pravu pokušava se postići zaštita aktivnosti autora autorskih djela kojima se dodjeljuje pravna zaštita jer su njihova djela pod autorskim pravom. Autorskom pravu srodna prava čine: pravo umjetnika izvođača sa svojim snimljenim i nesnimljenim izvedbama, pravo proizvođača fonograma sa svojim fonogramima, pravo proizvođača videoigrama na svojim videoigrama, pravo na radiodifuziju na njihovim emitiranjima, pravo nakladnika na svojim izdanjima i pravo proizvođača baza podataka na svojim bazama podataka (10).

6. Nove tehnologije i zaštita autorskih prava

U eri u kojoj živimo, eri digitalnog doba, gotovo da smo odustali od tradicionalnih autorskih djela i olakšavajući svoj život sve smo počeli pretraživati na internetu. Takav pristup sadržaju autora, odnosno njihovom intelektualnom vlasništvu, autorskom djelu, izložio ih je kršenju autorskih prava više no ikada. Sve zahvaljujući digitalnim medijima i internetskoj tehnologiji. Nastala je digitalna revolucija koja je transformirala prirodu javne sfere i stvorila nove, do nedavno nezamislive, načine komunikacije. Stvorila se nova kultura koja je javnosti omogućila da pristupi i konzumira sadržaj na mnoštvo način.

S druge strane, odnosno suprotne ovoj izloženosti autora kršenju njihovih prava, ista ova transformacija dovela je i do porasta kreativnosti i inovativnosti pojedinaca pa je i samo intelektualno vlasništvo i njegova autorska djela doživjelo ekspanziju koja je dalje tražila zaštitu tih kreacija i inovacija.

6.1. Autorska prava u digitalnom dobu

Nova tehnologija i digitalni mediji unijeli su promjene u svaki segment društva, tako i u kreativnoj ekonomiji i industriji izdavaštva i zabave. Tehnologija je alat koji je doveo do preobrazbe koncepta autorstva i dao mu je novu dimenziju pretvarajući same autore u kradljivce ili kombinatore postojećih sadržaja. Pojavili su se novi autori koji ne moraju stvarati ništa već samo iskoristiti ili skombinirati sadržaje koji već postoje a dostupni su jednim klikom. Tijekom godina mnogi autori su koristili kopiranje i prisvajanje kao nove strategije konstruiranja svojih djela. Razvojem digitalne tehnologije i novih medija rasla je i razlika između analognih i digitalnih autora. Stoga nije ni čudo da se pojam autorstva u ovoj eri znatno promijenio.

6.1.1. Pojam autora u vrijeme digitalne tehnologije i novih medija

Vrlo je jasno da se ne može svatko tko objavi djelo koje naziva vlastitim na internetu smatrati autorom, ali digitalna tehnologija i novi mediji su svakako učinili da gotovo ne prepoznamo tko je autor nekoga djela. Četiri glavna pitanja se odnose na digitalnog autora i njegov rad:

1. Pitanje stvaranja i objavljivanja
2. Pitanje proizvodnje i distribucija
3. Pitanje percepcije i recepcije
4. Pitanje opstanka (15).

Odgovori na ova pitanja pomažu kako bi se prepoznao digitalni autor nekog autorskog djela u digitalnom okruženju i novim medijima koji su dinamični i neprestano se mijenjaju.

Suprotno od razlike između tradicionalnog i digitalnog autora koja je u digitalnoj eri znatno porasla, razlika između autora i korisnika sadržaja se znatno smanjila. Digitalni mediji su omogućili javnosti da postanu autori. Stoga se moralo temeljito pristupiti zaštiti autorskih prava u ovom pogledu.

6.1.2. Autorska prava u vrijeme digitalne tehnologije i novih medija

Autorsko pravo na internetu u neku ruku otežava korištenje interneta, barem kada je riječ o preuzimanju, učitavanju, kopiranju, dijeljenju datoteka i sličnim funkcijama koje se obavljaju između ravnopravnih korisnika. Kod svih tih funkcija autorska prava se svakodnevno krše. Pravo je jedini odgovor na ovaj problem.

Zbog veoma lakog i brzog prijenosa informacija od jednog do drugog korisnika interneta, pa do „*viralnog*“ prijenosa informacija do širokih narodnih masa, internet je idealan za autore da predstave svoja autorska djela. Isto tako u trenutku puštanja tog djela u *cyberspace*, njegova putanja i načini korištenja, kako legalni tako i ilegalni postaju nekontrolirani. Nova tehnologija svakom od korisnika do kojih autorsko djelo dođe omogućava da ga uređuju, mijenjaju, iskrivljuju, dodaju, oduzimaju, dalje šire ili jednostavno uzimaju kao svoje. I sve to i još mnogo više bez dopuštenja, a možda i bez znanja vlasnika tog autorskog djela. Nastaje digitalni problem autorskih prava: beskonačne kopije autorskih djela bilo da se radi o knjizi, videu ili glazbenom

djelu. Zaštita autorskog prava u vrijeme interneta dobila je potpuno novu dimenziju. Autorska djela su se našla u vremenu jednostavne, jeftine i brze izrade kopija koje su u par „klikova“ dostupne cijelom svijetu.

Internet je dozvolio nezakonito korištenje autorskih djela sa znanjem ili neznanjem onoga koji to i čini. Često oni koji ilegalno koriste autorska djela na osnovu njih ostvaruju i profit i koristi koje bi trebale da su dostupne samo vlasniku autorskog djela. Internet je globalni sustav za slanje i kopiranje informacija. To omogućuje da se autorska prava ometaju na načine na koje nitko prije nije mogao pomisliti i predstavlja nekoliko problema za zakon o autorskim pravima.

7. Analiza problema zaštite autorskih prava na internetu

Otkako se pojavio internet kršenja autorskih prava su raširena. Ozbiljna kršenja autorskih prava samo su vrh ledenog brijega kada je riječ o brojnim opasnostima za prava intelektualnog vlasništva na internetu. Vlasnici autorskih prava napravili su tehničke zaštite poput elektroničkog sustava upravljanja autorskim pravima (ECMS) kako bi spriječili kopiranje i širenje djela.

7.1. Načini svakodnevnog kršenja autorskih prava na internetu

Vlasnici autorskih prava diljem svijeta o internetu više govore kao prokletstvu nego blagodati. Internet je najdominantnija prijetnja njihovim odgovarajućim pravima intelektualnog vlasništva, odnosno autorskim pravima. Internet je dostupan svakome i u svakom trenutku bez većih zapreka. Nudi platformu za široku disperziju i brzu distribuciju informacija u nekoliko „klikova“. Troškova povezanih s distribucijom gotovo da i nema. Izvornu kreaciju i njezinu repliku ili kopiju nije lako razlikovati.

Raširena uporaba interneta dovela je do raznih pravnih sporova i tužbi od autora kada su njihova prava prekršena. Kako se kršenje događa u digitalnim mrežama, sudovi i pravna tijela često se suočavaju s poteškoćama pri analizi pitanja i donošenju odluke. Štoviše, kršenje autorskih prava ne uključuje samo informacije, već se proteže i na filmove, fotografije, slike, videozapise, audio-vizualne i druge multimedijske sadržaje. Takav materijal se također može jednostavno učitati i preuzimati, bez ikakvih napora.

7.1.1. Određivanje granice između privatne i javne uporabe

Određivanje granice između privatne i javne upotrebe autorskog djela najosnovnije je autorsko pravo koje se štiti na internetu. Ono se odnosi na reprodukciju za javnu upotrebu i reprodukciju koja se obavlja samo uz dopuštenje autora djela, odnosno nositelja autorskih prava. Svaka faza prijenosa sadržaja na internetu reprodukcijaska je faza. Stoga se postavlja pitanje što je to reprodukcija za javnu, a što reprodukcija uz dozvolu vlasnika, gdje je granica kada je riječ o reprodukciji.

Privremeno kopiranje, tj. predmemorija prvi je i najvažniji dio prijenosa sadržaja putem interneta i u suštini prijenos sadržaja bez nje i ne postoji. On omogućava da poruka putuje mrežama i stiže od jednog korisnika do drugog. Pohranjivanje u bilo kakvom mediju putem interneta samu predmemoriju čini kršenjem autorskih prava.

7.1.2. Plagiranje

Kopiranje autorskih djela na internetu je veoma jednostavan proces. Čini se da je u tom pogledu kršenje autorskog prava gotovo i nemoguće kontrolirati. Knjige, filmovi, filmovi i glazba mogu se jednostavno reproducirati, a mogu se proizvesti i distribuirati tisuće kopija. Digitalna tehnologija omogućila je kopiranje sadržaja s jednog mjesta, njegovo uređivanje ili jednostavno reproduciranje, poznato kao plagiranje.

7.1.3. Nezakonito korištenje baze podataka

Svaka baza bilo kakvih podataka u današnje vrijeme radi lakšeg i bržeg poslovanja postoji i u elektroničkom obliku. Neke od tih baza su javne i mogu se koristiti, ali uz određene propise kojima se štite prava autora baza. Osoba koja prekrši propise o autorskim pravima u ovom pogledu bilo tradicionalno ili na internetu kažnjava se visokim novčanim kaznama. Svako neovlašteno korištenje baze podrazumijeva široki raspon prekršaja kao što je kopiranje, neovlašten pristup računalu, narušavanje baze, krađu podataka ili slične oblike računalnog kriminaliteta.

7.1.4. Nezakonito korištenje računalnog softvera

Računalni softver je računalni program. I bilo kakvo njegovo korištenje spada u kršenje autorskih prava. Razlog tome je što računalni programi ispunjavaju uvijete za zaštitu autorskog prava i druge vrste zaštite intelektualnog vlasništva. Računalni programi uključeni su u zakonske definicije autorskih djela. Njihov vlasnik ima niz prava uključujući i pravo licenciranja.

7.2. Pravni okvir zaštite autorskih prava na internetu

Rast digitalne tehnologije dovodi do brojnih novih mogućnosti za objavljivanje i izdavanje djela. Pored tiskanog i govornog oblika, sada imamo i elektronički oblik djela koje je potrebno zaštititi.

Kada se radi o zaštiti autorskih prava na internetu ona postoji da bi se autorima osiguralo pravo koje bi štitilo njihovo djelo od kopiranja ili neovlaštenog preuzimanja koje bi moglo rezultirati da netko to isto djelo pokaže kao svoje. Kao i kod zaštite prava autora općenito i na internetu se zaštitom autorskih prava pokrivaju književna djela, dramska djela, umjetnička, glazbena, djela arhitekture a i druga intelektualna djela.

Zakoni koji vrijede za tradicionalno autorsko pravo jednako vrijede i na internetu. Jedina iznimka je kada autor sam da dopuštenje da se sjelo koristi ili ako je primijenjena neka iznimka ili ograničenje.

Kada je autorsko pravo povrijeđeno, vlasnik autorskog prava ima pravo podnijeti tužbu za naknadu štete, zabrane, dobiti na računu i isporuku robe koja krši autorska prava. Nositelji autorskih prava čija su prava povrijeđena mogu povratiti svoja prava na više načina. Jedan od tih koraka je narediti da se sve kopije koje ne poštuju pravila, čak i glavne kopije, oduzmu i unište.

Međunarodna zajednica koja brine o zaštiti autorskih prava i intelektualnog vlasništva, donosi izmjene postojećih zakonskih odredbi i međunarodnih ugovora ili sasvim nove načine zaštite djela (16). Zaštita je sve stroža u pogledu slobode pristupu i korištenju autorskih djela. Poznati izraz koji svakodnevno susrećemo na njima je „*all rights reserved*“ ili sva prava pridržana. Suprotno njome bitno je spomenuti i inicijativu „*no rights reserved*“ ili nijedno pravo pridržano koja se bavi ovako restriktivnim mjerama zaštite sa stavom da objavljena autorska djela trebaju biti otvorenija a time korisnicima dozvoliti njihovo korištenje, dijeljenje i modificiranje.

7.2.1. Zaštita autorskih prava na internetu u Europskoj uniji

Europska unija je nastankom digitalnog doba postala svjesna da na svom nadnacionalnom, regionalnom nivou mora mijenjati pravni okvir koji bi transformirao zakonske okvire unutar njenih država članica u pogledu zaštite autorskih prava. Čini se da pitanje zaštite

autorskih prava nikada nije bilo teže. Mnoge države na svijetu već su izmijenile svoje zakonske sustave kako bi se prilagodili digitalnoj eri. U skladu s tim Vijeće Europe je donijelo pravni okvir koji je prilagođen vremenu digitalnih tehnologija i novih medija, vremenu interneta. Taj pravni okvir je Direktiva koja modernizira zakonodavstvo kako bi moglo odgovoriti zaštiti autorskih prava na digitalnom tržištu. Ova Direktiva napravljena je u cilju zaštite autora a otvara i novi pristup sadržaju koji je zaštićen autorskom pravu i dijeljenje tog sadržaja u Europskoj uniji.

Ova Direktiva izabrala je brojne kontroverze korisnika internet prostora, dakle šire javnosti, pa je i rezultirala trogodišnjom raspravom prije svoga usvajanja.

Direktivom je obuhvaćen niz pitanja koje možemo svrstati u tri stavke:

- prilagodba iznimaka od autorskih prava i njihovih ograničenja digitalnom i prekograničnom okruženju
- poboljšanje prakse licenciranja radi osiguravanja šireg pristupa kreativnom sadržaju
- postizanje tržišta za autorska prava koje dobro funkcionira (17).

Cilj donošenja Direktive je stvaranje jedinstvenog digitalnog tržišta u kojemu bi se uklonile nacionalne granice za prijenos sadržaja putem interneta između država članica. Ovakvo jedinstveno digitalno tržište na teritoriji Europske unije omogućilo bi bolji pristup informacija, smanjenje troškova prilikom transakcija i mogućnost uvođenja novih poslovnih i administrativnih modela.

Osnovna namjera sadržaja Direktive je što više moguće zaštititi autora određenog djela i dodijeliti mu prava i naknadu koja ga sljedi korištenjem njegovog djela od strane korisnika na internetu. Platforme koje koriste autorska djela autora moraju za to dobiti odobrenje od strane autora djela. Takvo odobrenje postiže se određenim ugovorom o licenciranju s nositeljima autorskih prava. Ukoliko ugovor o licenciranju ne postoji platforme su dužne taj ugovor dobiti, uložiti svoje napore da se osigura nedostupnost neovlaštenog sadržaja i djelovati najbrže moguće da se, ukoliko se pojavi, neovlašteni sadržaj i ukloni.

Usvojeni tekst Direktive sadrži i pet različitih mjera koje bi trebale ojačati položaj autora i izvođača:

- načelo koje podrazumijeva određenu naknadu autorima i izvođačima (članak 18.) ;

- obveza transparentnosti koja autorima omogućava informacije o tome kako se njihovo djelo iskorištava (članak 19.);
- mehanizam prilagodbe ugovora kojim se autorima i izvođačima omogućuje da dobiju pravedan udio kada prvotno dogovorena naknada postane nerazmjerno niska u usporedbi s uspjehom njihovog rada ili izvedbe (članak 20.);
- mehanizam za ukidanje prava koja autorima omogućuju da opozovu licencu ili njezin dio, ili ipak prenesu prava, kada se njihovo djelo ne iskorištava (članak 22.); i
- postupak za način rješavanja sporova, ukoliko ih bude (članak 21.) (18).

Ova direktiva ne odnosi se na korisnike već na internetske platforme koje su pružatelji usluga.

8. Rezultati i rasprava

Nakon definiranja osnovnih pojmova kao što su intelektualno vlasništvo i njegove kategorije industrijsko vlasništvo i autorsko i srodno pravo (s posebnim naglaskom na autorsko pravo) pristupilo se pregledu zakonodavnog okvira koji štiti autorska djela. U tom smislu analizirani su zakoni koji su vremenom donošeni u Republici Hrvatskoj od prvoga zakona pa do onoga koji je na snazi danas. Budući da je Republika Hrvatska postala članica Europske unije ona je time prihvatila sve zakone na ovom regionalnom nivou analizirali su se zakoni koje je prihvatila kao takva a odnose se na autorsko pravo. Nakon toga izvršena je analiza kako bi se pokazalo na probleme koji se usprkos tako kvalitetnom zakonskom okviru pojavljuju i samim time čine ga nedovoljnim posebno kada se radi o autorskim djelima u današnjem svijetu tehnologije i novih medija koje zakoni ni ne mogu stići.

Kao što je i spomenuto, Hrvatska je potpisnica svih zakona, direktiva i protokola donesenih u Vijeću Europe. Odnosno njezino nacionalno zakonodavstvo usklađeno je s pravnim okvirom Europske unije. Tako, sve opisano u pravnom okviru glede autorskih prava važi i za ovu državu, odnosno cijeli njezin teritorij.

Također i njen nacionalni Zakon, Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, prethodno opisan mijenjao se onako kako su se vremena mijenjala, a pogotovo kada je došlo vrijeme moderne tehnologije i vrijeme kada su novi mediji ušli u svakodnevni život, Trebalo je autorska prava zaštititi i u tom novom svijetu, svijetu interneta. Tako je sastavljen Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima na Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća Europe o kolektivnom ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava te izdavanju odobrenja za više državnih područja kako bi se utvrdio ispravan način na koji bi se koristila glazbena djela na unutarnjem tržištu i Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća Europe o utvrđivanju pravila o ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava koja se primjenjuju na određene internetske prijenose organizacija za radiodifuziju i reemitiranje televizijskih i radijski programa kao i Uredbi Europskog parlamenta i Vijeća Europe o prekograničnoj prenosivosti usluga internetskog sadržaja na unutarnjem tržištu.

U tom duhu, kada se radi o zaštiti autorskih prava, u njemu se nalaze načela države podrijetla na prateće internetske usluge. Kao što je i spomenuto, autorska djela se priopćavaju javnosti i to se može učiniti žicom ili bežičnim putem. Oba načina su pod kontrolom i

odgovornošću Republike Hrvatske kada subjekt koja ih priopćava ima svoje glavno poslovno središte u Republici Hrvatskoj. Kada je riječ o sadržaju koju se javnosti pruža od strane drugih korisnika internetskih platformi autor može dozvoliti ili zabraniti davatelju usluge dijeljenje sadržaja putem interneta (14). Davatelj usluga je davatelj usluge informacijskog društva koji uređuje elektroničku trgovinu. Ove usluge nemaju kao glavnu svrhu omogućavanje korisnicima da se koriste sadržajem koji je zaštićen autorskim pravom u cilju ostvarivanja imovinske koristi od toga, kao što su enciklopedije u elektroničkoj formi, platforme za razvoj i dijeljenje računalnih programa i slično. Za dobavljanje suglasnosti za korištenje sadržaja koji podliježe autorskom pravu, davatelj usluga je dužan dobiti suglasnost autora putem ugovora između obje strane. Autor može zahtjev i odbiti uz obrazloženje.

Sve opisano predstavlja jedan kvalitetni zakonski okvir. Međutim, stvarnost je nešto drugačija. Autorsko pravo ni po čemu se ne bi trebalo razlikovati od bilo kakvog drugog, primjerice imovinskog prava. Kako ne bismo dirali, uzimali ili dijelili tuđu imovinu tako ne bismo trebali dirati ni nečije autorsko djelo. Ali u praksi se ovdje ne radi o nekoj tako očito materijalnoj stvari već produktu nečijeg intelekta. Bilo da je riječ o znanosti ili o zabavi, autorsko djelo, kakvo god, stvoreno od određenog autora ili skupine autora nečija je imovina i kao takvu je sljedeju sva prava uređena pravnim okvirom na nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini.

Na poseban problem nailazimo u današnje vrijeme kada je riječ o totalno razvijenoj digitalnoj tehnologiji. *Cyberspace* je postao prostor u kojemu se u svakoj sekundi razmjenjuje more sadržaja i informacija. I koliko je god taj razvoj i internet na prvi pogled donio nešto jako dobro autorima, a to je da svoje djelo mogu brzinom svjetlosti predstaviti širokim narodnim masama, prevagnula je njegova negativna strana. Ta dijela se koriste ilegalno i bez poštovanja njegovog autora, a čini se nekako da korisnici interneta prema tome i nemaju nekakvu posebnu empatiju. Sve ovo zahtjeva stalnu izmjenu načina zaštite autorskih prava u promjenjivom svijetu interneta.

Iako pravni okvir pruža određenu zaštitu autorskog sadržaja na internetu svaki zakon sa sobom nosi određenu proceduru koja se čini jako spora u odnosu na brzi prijenos sadržaja putem interneta s kojim živimo. Također, glede Zakona koji pored toga što u pogledu autorskog prava navodi da je zabranjeno, zakon se koristi u trenutku kada je zaštićeno autorsko pravo već prekršeno. Stoga, samo zakon ne može biti dovoljan. Pored zakona potrebno je i regulirati autorski sadržaj koji se nalazi na internetu, a to je gotovo sav kako bi se mogućnost kršenja

autorskog prava svela na minimalnu razinu. Glede toga potrebno je regulirati i zaštititi učitavanje, prijenos i preuzimanje, regulirati samo povezivanje s internetom i peer-to-peer dijeljenje datoteka.

Direktno kršenje autorskog prava je učitavanje sadržaja koji se nalazi pod zaštićenim autorskim pravom a za to se nema dozvola vlasnika autorskih prava. Ovakvom postupku, koji je u praksi glede ilegalnog postupka prema sadržaju na internetu najbolje se u kraj može stati smanjenjem kvalitete sadržaja prilikom njegovog preuzimanja ili učitavanja, bilo da se radi o glazbi, filmu, videoigri ili nečemu drugome. Preuzimanje ili učitavanje bez ovlaštenja kažnjivo je prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima. Iako se najčešće radi o postizanju financijske koristi, čak i ako ona nije ostvarena osoba koja ilegalno preuzima ili učitava zaštićeni sadržaj odgovorna je osoba.

Ilegalnom preuzimanju najviše je izložen zaštićeni sadržaj u vidu filma, glazbe, videa, igara i računalnih programa. Dakle radi se o sadržaju namijenjenom industriji zabave, poznatom kao piratstvo.

Internet vlada današnjim svijetom. Nesaglediv je broj stranica koji postoji na internetu. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima štiti web stranice, bilo da se radi o riječima, slici, grafici, zvuku ili videu na njima. Samo dizajniranje ili izrada web stranica traži od osobe mnogo vremena, truda i novca. Kada je ona izrađena idejom određene osobe ona je i njegovo intelektualno vlasništvo, ili vlasništvo većeg subjekta s kojim je pojedinac u radnom odnosu. Pored zaštite web stranice, kao nje same, ključna je i zaštita njenog sadržaja. Korisnici mogu pristupiti svakoj web stranici jer je u suštini ona za njih i napravljena. Na taj način oni se povezuju sa webom ali nitko ne garantira da će sadržaj koristiti na način na kojim im je to i dozvoljeno.

Kako bi se kršenje autorskih prava svelo na što manju razinu, jer ne može se garantirati, a što nije slučaj ni kod javnih oblika ostalih kriminaliteta, da će se poništiti skroz. Kako bi se smanjilo potrebna je regulacija, a za ono što ostane i nakon regulacije tu je Zakon.

Kršenje autorskih prava definira se kao umnožavanje, objavljivanje ili priopćavanje djela javnosti bez ovlaštenja ili dopuštenja. Sudjelovanje u kršenju autorskih prava događa se kada

netko stvori vezu koja vjerojatno promiče neovlašteno kopiranje materijala zaštićenog autorskim pravima, a strana koja je stvorila vezu imala je razloga znati za neovlašteno kopiranje.

Regulirati se može na način da se svakoj web stranici mora pristupiti unosom lokacije. To je posebno bitno kod povezivanja u slučajevima kada se ide na direktan link a ne na početnu stranicu koja i zahtjeva pored lokacija takozvane kolačiće. Kolačići su datoteke koje pamte što su posjetitelji internet stranica radili na njihovoj web stranici kao i tražene opće informacije o lokaciju i osnovnoj identifikaciji posjetitelja. Na ovaj način web stranice, obaveznim i ispravnim korištenjem kolačića i analizom posjeta svojim stranicama mogu stati u zaštitu ukoliko se sadržaj ilegalno preuzimao ili ukoliko to web stranica dozvoljava učitavao. Također, mnogo je lakši način za identificiranje korisnika koji web stranici pristupa jer internet nam danas dozvoljava prijavljivanje pod bilo kakvim lažnim imenima i lažnim web adresama. Lokacija i IP korisnika su jedinstveni, vidljivi i nemoguće ih je zamijeniti.

Dijeljenje datoteka putem interneta odnosi se na elektroničko dijeljenje datoteka koje se nalaze u digitalnom obliku. Te datoteke sadrže autorska djela poput filma, glazbe, igara, računalnih programa i sličnog zaštićenog autorskim pravom. Oblik dijeljenja koji nazivamo Peer-to-peer je oblik dijeljenja bez posredničkog poslužitelja. Radi se o ilegalnom dijeljenju između samih korisnika koje je nemoguće kontrolirati i jako teško dokazati kako bi se na njega primijenio zakonski okvir. Ovaj način dijeljenja znatno je olakšao kršenje autorskih prava. Pojedinaac koji preuzima radnu datoteku zaštićenu autorskim pravima reproducira djelo bez dopuštenja vlasnika autorskih prava. Kao rezultat toga, počinio je povredu autorskih prava.

Od ovog načina dijeljenja mnoge se datoteke štite tako što sa sobom, nakon što se preuzmu, nose zlonamjerne softvere koji u najbolju ruku usporavaju ali i mogu uništiti računala kojima se podatci dijele. Ipak, razumijevajući pokušaje zaštite i kod Peer-to-peer dijeljenja potrebno je pronaći neki manje bolan način za zaštitu autorskog prava na sadržaj koji se dijeli jer i uništavanjem tuđeg računala i zlonamjernim softverima, štiti se jedno pravo zagarantirano Zakonom ali se istovremeno čini i kazneno djelo računalnog kriminaliteta uništenjem tuđeg računala.

9. Zaključak

Nove promjene donose i nove rizike. Novi rizici nose i nove načine nanošenja štete autorima nad njihovim autorskim djelima, tj. stalne nove načine kršenja autorskih prava. Iako pravni okvir svojim širenjem, izmjenama i dopunama pokušava stići digitalnu transformaciju i što više moguće zaštititi autore na internetu, potrebno je mnogo više.

Budući da se internet neprestano mijenja zakonu je jako teško odgovarati. Ipak za zakon je potrebna neko vrijeme za sastavljanje, prihvaćanje i primjenu. To dovodi do toga da rješenje za zaštitu autorskih prava na internetu treba tražiti na većem nivou, možemo reći globalnom nivou, i to regulacijom prostora interneta, kako ne bi dolazilo do kršenja autorskih prava. Odnosno naći načine koji će ograničiti korisnike interneta od zlouporabe intelektualnog vlasništva određenog autora i prije nego se kršenje ili računalni kriminalitet i dogodi. I to je jedini način zaštite autorskih prava u dinamičnom svijetu interneta. Veća međunarodna suradnja koja regulira prostor interneta i štiti autorska prava prije nego su ona prekršena, a ne pravni okvir koji reagira nakon.

Pored zakona za zaštitu autorskog prava potrebno je i regulirati sam autorski sadržaj u trenutku kada se postavlja na internet, kako bi se mogućnost kršenja autorskog prava svela na minimalnu razinu.

Nije za izostaviti ni dio koji bi poučio ljudi o tome što je na internetu ispravno, točnije zakonito činiti, a što ne. Na internetu imamo pristup svemu, ali što nečemu imamo pristup ne znači i da ga smijemo koristiti kako god to mi želimo. Kršenje autorskih prava na internetu poprimilo je totalno novu dimenziju i time što to mnogi ljudi čine totalno nesvjesni da su kazneno djelo i počinili. Zaključno, uz međunarodnu regulaciju autorskog sadržaja na internetu potrebno je i poučavati ljude o njihovom ponašanju prema sadržaju na istome. S druge strane, spomenut ćemo i neznanje mnogih autora koji su i nastali pojavom interneta i tako postali vlasnici intelektualnog sadržaja koji trebaju čuvati na sigurnom. Dakle, zajednička suradnja obučavanja ljudi, kako korisnika tako i vlasnika autorskih prava, međunarodna regulacija koja štiti autorski sadržaj i pravni okvir koji definira i u sebi nosi posljedice koje nastaju ukoliko se autorska prava naruše rješenje je da se dobrim djelom stane u kraj neovlaštenom pristupu autorskim djelima.

10. Literatura

1. Lacković D. Intelektualno vlasništvo u konceptu intelektualnog kapitala. Međunarodne studije. 2005. V(4):52-69.udk 347.77 65.011.
2. Asić Pukljak R. Nacionalna normizacija - Intelektualno vlasništvo. Goriva i maziva [Internet]. 2008 [pristupljeno 01.06.2023.];47(6):505-506. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/32681>
3. Milović T, Mustapić Z, Moslavac-Forjan D. Uloga i važnost intelektualnog vlasništva u poduzetništvu. Obrazovanje za poduzetništvo - E4E [Internet]. 2016 [pristupljeno 01.06.2023.];6(2):79-98. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/170934>
4. Republika Hrvatska. Državni zavod za intelektualno vlasništvo. Zaštita intelektualnog vlasništva. 2022. Dostupno na: <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/>
5. Franc S. Prava intelektualnog vlasništva: međunarodni pregled. Notitia -časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme [Internet]. 2015 [pristupljeno 07.06.2023.];1(1.):85-99. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/151756>
6. Europska unija. Pariška konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva. 1883. Pariz, FR:1(2).
7. Europska unija. Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela. 1886. Bern, CH:2 (1).
8. Opća skupština UN-a. Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948). R 217 A (III):3.
9. World intellectual property organization. What is intellectual property? 2004. Geneva, CH: WIPO Publication. 450E/20:17.
10. Čizmić J, Boban M, Zlatović D. Nove tehnologije, intelektualno vlasništvo i informacijska sigurnost. Split, RH: Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2016.
11. Burgunder L. Legal Aspects of Managing Technology. 4th edition, Boston, MA: Cengage learning, 2006.
12. Velagić Z, Hocenski I. Autorstvo u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007. godine. Libellarium [Internet]. 2014 [pristupljeno 02.06.2023.];7(2):231-252. <https://doi.org/10.15291/libellarium.v7i2.204>
13. Horvat A, Živković D. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb, RH: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.

14. Republika Hrvatska. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (NN 111/21). 2021. I.(14):1.
15. Velagić Z, Hasenay D. Understanding textual authorship in the digital environment: lessons from historical perspectives. Information Research[Internet]. 2019 [pristupljeno 05.06.2023.]; 18(3) paper C19. <http://InformationR.net/ir/18-3/paperC19.html>
16. Mučnjak D. Creative Commons : kreativni oblik zaštite autorskih prava. Vjesnik bibliotekara Hrvatske [Internet]. 2011 [pristupljeno 10.06.2023.];54(4):161-188. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80047>
17. Kozina-Barišić T. Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća o autorskim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu. 2019. (Pristupljeno 4. lipnja 2023.) Dostupno na: <https://www.edusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/direktiva-europskog-parlamenta-i-vijeca-o-autorskim-pravima-na-jedinstvenom-digitalnom-trzistu-37436>
18. „EU prilagođuje pravila o autorskim pravima digitalnom dobu“. Vijeće Europe. (službena internetska stranica) 2019. (Pristupljeno: 1.lipanj 2023). Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2019/04/15/eu-adjusts-copyright-rules-to-the-digital-age>

11. Sažetak

Nove tehnologije i zaštita autorskih prava s naglaskom na zaštitu autorskih prava na internetu

Autorska prava, pored industrijskog prava i srodnih prava, dio su intelektualnog vlasništva. Kao takva, produkt su i kreacija određenog pojedinca, odnosno napravljeno djelo je njegovo vlasništvo i imovina i kal takvo regulirano je i zaštićeno pravnim okvirom. Iako je pravni okvir Republike Hrvatske jako dobro i sadržajno napisan, a dodatno je njeno zakonodavstvo usklađeno s zakonodavstvom Europske unije postavlja se pitanje koliko su autorska prava u praksi zaštićena, pogotovo u vrijeme novih tehnologija i digitalnih medija kada nam je sve dostupno jednim klikom?

Analizirajući zakone dolazi se do jasnih definiranja što je autor, što je autorsko djelo, što su autorska prava, kako se ona ostvaruju, koliko traju i što se čini ukoliko ona budu prekršena. U općenitom smislu zaštite stvari su vrlo jasne, ali ako uzmemo u obzir vrijeme nove tehnologije koje se mijenja iz dana u dan, zakon u zaštiti autorskih prava i ne može baš toliko pomoći. Prvo zakoni trebaju biti tu, takvi kakvi jesu, prateći trendove izmijenjeni i dopunjeni, ali u konkretnom slučaju opisanih primjera kršenja autorskih prava u praksi, točnije kršenja autorskih prava na internetu, nisu dovoljna zaštita. Način zaštite autorskih prava leži u reguliranju sadržaja prije njegovog puštanja na internet, odnosno činjenju potrebnih koraka kako bi se isti zaštitio od nezakonitog preuzimanja i kršenje autorskih prava svelo na minimalnu razinu. Iako ni tada, autorska prava neće biti u potpunosti zaštićena, njihovo nepoštivanje bit će znatno umanjeno, a zakoni ostaju tu da odgovaraju oni koji takve prekršaje i naprave.

Ključne riječi: autorska prava, zakon, nove tehnologije, internet, reguliranje sadržaja

12. Abstract

New technologies and copyright protection with an emphasis on copyright protection on the Internet

Copyright, in addition to industrial law and related rights, is part of intellectual property. As that, they are the product and creation of a certain individual, i.e. the created work is his property and property and as such is regulated and protected by the legal framework. Although the legal framework of the Republic of Croatia is very well and comprehensively written, and additionally its legislation is harmonized with the legislation of the European Union, the question arises as to how much copyright is protected in practice, especially in the age of new technologies and digital media when everything is available to us with just one click?

By analyzing the laws, we arrive at clear definitions of what an author is, what an author's work is, what copyrights are, how they are exercised, how long they last and what happens if they are violated. In the general sense of protection, things are very clear, but if we take into account the time of new technology that changes from day to day, the law in copyright protection cannot really help that much. First, the laws should be there, as they are, amended and supplemented following the trends, but in the specific case of the described examples of copyright infringement in practice, more specifically copyright infringement on the Internet, they are not sufficient protection. The way to protect copyright lies in regulating the content before its release on the Internet, i.e. taking the necessary steps to protect it from illegal downloads and reduce copyright infringement to a minimum level. Although even then, copyrights will not be fully protected, their non-compliance will be significantly reduced, and the laws will remain there to answer those who commit such violations.

Keywords: copyright, law, new technologies, internet, content regulation

13. Životopis

GABRIELA LELAS

OSOBNI PODACI:

Adresa: Ulica don Frane Bulića 20A, Solin

Država: Hrvatska

Telefon: 091/769-7383

Mjesto i datum rođenja: 04.05.1989., Split

OBRAZOVANJE:

Vrijeme: 2004.-2008.

Institucija: Srednja trgovačka škola

Stručna sprema: Komercijalist

Vrijeme: 2009.-2010.

Institucija: Policijska akademija

Smjer: Prekvalifikacija za policijskog službenika

Vrijeme: 2010.-2013.

Institucija: Sveučilišni odjel za stručne studije

Smjer: Trgovinsko poslovanje

Vrijeme: od 2021. do danas

Institucija: Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

Smjer: Nacionalna sigurnost

RADNO ISKUSTVO

Vrijeme: od 2010. do danas

Poslodavac: Pomorska policija Split

Radno mjesto: Granični policajac

DODATNA ZNANJA

Strani jezici: Engleski

RAČUNALNA ZNANJA I VJEŠTINE:

Poznavanje MS Office paketa i interneta

VOZAČKA DOZVOLA:

B kategorija

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

Izjava o akademskoj čestitosti

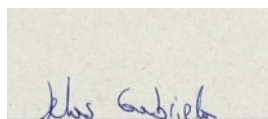
Ja, Gabriela Lelas, izjavljujem da sam autor Završnog rada pod nazivom Nove tehnologije i zaštita autorskih prava s naglaskom na zaštitu autorskih prava na internetu, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Nijedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan bez citiranja i ne krši ničija autorska prava. .

Izjavljujem da nijedan dio ovoga rada nije iskorišten u nijednom drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenoga rada.

Split, 1. rujna 2023.

Potpis studenta/studentice

Handwritten signature of Gabriela Lelas in blue ink on a light-colored rectangular background.